

Problematika prevence domácího násilí na středních školách

Bc. Marian Moravec

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marian MORAVEC**
Osobní číslo: **H118496**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Problematika prevence Domácího násilí na středních školách**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

Sávkedomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci sávkedoucím bude práce zaměřena:

- na vysvětlení pojmu Domácí násilí
- na uvedení forem Domácího násilí
- na úkoly, práci Policie České republiky a právní aspekty týkající se Domácího násilí
- na prevenci, její dostatečnost, včastnost a účinnost

Součástí práce bude výzkum zaměřený na zjištění informovanosti středoškolské mládeže o problematice Domácího násilí a její toleranci k násilnému jednání.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Buriánek, J. Domácí násilí-násilí na mužích a seniorech. Praha: Triton, 2006

Buskotte, A. Žena a domácí násilí - Z pekla ven. Brno: Computer pres, 2008

Conway, Helen L. Domácí násilí, Praha: Plus, 2007

Čirtková, L. Moderní psychologie pro právníky - Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Praha: Grada, 2008

Martinková, M. Špatné zacházení s osobami pokročilého věku ? se zvláštním zřetelem k domácímu násilí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009

Střílková, P., Fryšták, M. Vykázání, jako prostředek ochrany před domácím násilím. Ostrava: Key Publisking, 2009

Ševčík, D., Štěpánková, N. a kol. Domácí násilí-Kontex, dynamika a intervence, Praha: Portál, s.r.o 2011

Další literatura bude obsažena v projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Marian Moravec

Jméno, příjmení studenta

V Brně 1.3.2013

Marian Moravec

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce „Problematika prevence Domácího násilí na středních školách“ se na základě studia dostupné odborné literatury zabývá domácím násilím v rodinách, nexusem jeho vzniku, formami, konsekvencí a samozřejmě subjekty domácího násilí, prevencí, osvětou rodiny, ve školách a na závěr pomocí obětem domácího násilí. V krátkosti seznamuje s postupem a zákonnými oprávněními Policie České republiky při řešení případů mající znaky domácího násilí.

Klíčová slova:

Domácí násilí, rodina, pachatel, oběť, týrání, zneužívání, zanedbávání, pronásledování, legislativa, vykázaní, interdisciplinární týmy, intervenční centra, azylové domy, prevence, pomoc.

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce The thesis „Prevention of Domestic Violence on high schools“ is based on the studies of specialized literature and deals with domestic violence in families, its causes and origins, forms, consequences and subjects of domestic violence, prevention, raising of public awareness in both families and schools, and considers also victims. It also introduces the procedures and licence of Police of the Czech Republic in resolving causes of domestic violence.

Keywords:

Domestic violence, family, offender, victim, cruelty, abuse, neglecting, stalking, legislation, order, interdisciplinary teams, intervention centres, asylum houses, prevention, help.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za vedení a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Problematika prevence domácího násilí na středních školách“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DOMÁCÍ NÁSILÍ – PATOLOGICKÝ SPOLEČENSKÝ JEV	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU.....	11
1.2 VÝKLAD POJMU DOMÁCÍHO NÁSILÍ	13
1.3 SUBJEKTY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	15
1.4 NEXUS VZNIKU DOMÁCÍHO NÁSILÍ	18
1.5 DOMÁCÍ NÁSILÍ, PŘEDSUDEKY, JEHO MÝTY A OMYLY	21
2 DOMÁCÍ NÁSILÍ – FORMY A JEHO PROJEVY	24
2.1 POHLED NA DOMÁCÍ NÁSILÍ U NÁS A V ZAHRANIČÍ	24
2.2 FORMY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	26
2.3 EKONOMICKÉ, SEXUÁLNÍ A FYZICKÉ NÁSILÍ.....	26
2.4 EMOCIONÁLNÍ A SOCIÁLNÍ NÁSILÍ.....	26
2.5 STALKING.....	32
3 DOMÁCÍ NÁSILÍ – PRÁVNÍ ASPEKTY A ČINNOST POLICIE ČR	36
3.1 PATOLOGICKÉ JEVY VERSUS SOCIÁLNÍ NORMY	36
3.2 DOMÁCÍ NÁSILÍ A VNITROSTÁTNÍ PRÁVNÍ SYSTÉM 1951-2006	38
3.3 SOUČASNÁ LEGISLATIVA	43
3.4 POSTUP POLICIE ČR	45
3.5 PRÁVNÍ INSTITUT VYKÁZÁNÍ	47
3.6 ZÁKON Č. 135/2006 SB.	50
4 DOMÁCÍ NÁSILÍ – PREVENCE A POMOC	52
4.1 KONSEKVENCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	52
4.2 INTERVENČNÍ CENTRA A AZYLOVÉ DOMY.....	54
4.3 PREVENCE A VZDĚLÁVÁNÍ VEŘEJNOSTI	56
4.4 OSVĚTA RODINY A ŠKOLY	59
4.5 ETAPY POMOCI OBĚTEM	61
II PRAKTICKÁ ČÁST	64
5 SOCIOLOGICKÝ VÝZKUM	65
5.1 CÍL, METODY VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	65
5.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	66
5.3 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	76
5.4 ANALÝZA A INTERPRETACE ZJIŠTĚNÝCH VÝSLEDKŮ	76
ZÁVĚR	77
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80
SEZNAM TABULEK	87
SEZNAM PŘÍLOH	88

ÚVOD

Jako téma mé diplomové práce jsem si vybral „Problematika prevence domácího násilí na středních školách“ – cítím, že téma domácího násilí je, přes veškerou snahu společnosti stále palčivé a velmi aktuální. Domnívám se, že v současné době je informovanost o tak závažném celospolečenském fenoménu nedostačující, a to zejména u mládeže.

Násilí jako takové provází lidstvo snad od jeho samotného vzniku. Teprve v 70. letech dvacátého století vzrůstá ve Spojených státech amerických a v Evropě aktivita, a to především prostřednictvím společenských hnutí, za práva slabších osob. Její činnost byla zaměřena na uvědomění si vysoké celospolečenské tolerance vůči násilí a její objasňování v kontextu s historickými souvislostmi.

Do 60. let 20. století bylo téma násilí v rodinách tabu. V celosvětovém pojetí bylo vnímáno jako ojedinělý jev, který se dotýká pouze marginalizovaných skupin.

Pro zpracování diplomové práce jsem zvolil jednoduchý a obecný způsob, aby převážně středoškolské mládeži, široké veřejnosti i začínajícím policistům poskytla příspěvek k diskuzi a osvětlení problematiky domácího násilí a to především důležitosti jeho prevence, neboť se ve většině případů jedná o naučené, převzaté chování a jednání z primární rodiny.

Při zpracování teoretické části diplomové práce jsem využil obsahovou analýzu dostupných materiálů a v praktické části jsem pro zjištění empirických dat ze sociologického šetření vybral dotazníkovou metodu.

Obsahem první části této práce je vysvětlení a vymezení pojmu domácího násilí, kde je zde zdůrazněn fakt, že se jedná o patologický společenský jev. Vyjmenováním subjektů domácího násilí upozorňuji na fakt, že oběťmi nebývají pouze ženy ale i další osoby žijící ve společné domácnosti. Dále zde poukazuji na možné příčiny vzniku domácího násilí a na vžitá mýty a omyly, které se ho týkají. Druhá část práce je zaměřena na domácí násilí u nás a v zahraničí, kdy se věnuje jednotlivým formám, projevům domácího násilí a stalkingu. Ve třetí části věnuji pozornost právním aspektům a činnosti Policie ČR v rámci domácího násilí, v kontextu sociálních norem, vnitrostátního právního systému, konkrétních postupů Policie ČR a institutu vykázání, jakož i zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Čtvrtá část

je zaměřena na prevenci a zdůrazňování konsekvence domácího násilí, vzdělávání veřejnosti, osvětě rodiny a školy. Jsou zde uvedeny etapy pomoci obětem domácího násilí a konkrétní podpora prostřednictvím intervenčních center a azylových domů. Pátá závěrečná část je věnována drobnému sociologickému průzkumu zaměřenému na zjištění podvědomí a informovanosti středoškolské mládeže o sociálně patologickém jevu domácího násilí a jejím pohledům a postojům k tomuto společenskému problému.

Problematika, o které píší, je velmi široká a nebylo v mých silách obsáhnout celé území České republiky, a proto jsem se zaměřil na město Brno, Vyškov, Ivančice a Vysoké Mýto. Této problematice bych se rád věnoval v budoucnu obšírněji.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DOMÁCÍ NÁSILÍ – PATOLOGICKÝ SPOLEČENSKÝ JEV

1.1 Vymezení pojmu

Rodina a rodinné vztahy jsou velmi významnou součástí našeho života a zastávají zde nezastupitelnou roli v procesu socializace. Tyto vztahy nás ovlivňují po celý život a to v míře větší, než jsem si ochotni přiznat. Jsou nám příkladem a vzorem při zakládání prokreační rodiny. Vzájemné vztahy mezi jednotlivými členy rodiny zdaleka nejsou vždy jen přátelské a podle našich potřeb, většinou je tomu spíše naopak. Křesťanské hodnoty rodiny a její idealizace vzala dávno za své a jen málokterá rodina se může najít v kýčovitých televizních reklamách. Soužití ve společné domácnosti může, a také bývá zdrojem velkého napětí, v některých případech vyvolává v lidech pocity zoufalství, naplňuje je notnou úzkostí a dokonce i pocitem viny.¹ Statisticky je dokázáno, že pravděpodobněji budeme zabiti, zraněni či fyzicky nebo psychicky atakováni v prostředí našeho domova, a to ze strany nám důvěrně známé osoby, než na ulici nebo v jiném než rodinném prostředí ze strany cizí osoby. Násilí páchané mezi blízkými osobami je obecně nejrozšířenější formou násilí a zároveň formou, která má nejmenší možnosti společenské kontroly. Přes svoji celospolečenskou závažnost je také formou násilí nejvíce podceňovanou.

Jde o realitu, která se hojně míře vyskytuje i v naší společnosti. Náš stát se řadil k těm zemím, ve kterých ještě počátkem devadesátých let 20. století, bylo domácí násilí společenským tabu. Tato problematika byla, a to nejen v českých zemích, na okraji zájmu specialistů, odborníků ale i široké veřejnosti. V České republice, bylo provedeným sociologickým šetřením společností STEM, které proběhlo v roce 2001 a 2006, zjištěno, že projevy násilí se u nás vyskytují v každé čtvrté rodině. To dokládá skutečnost, že díky vzrůstajícímu tlaku a okolnostem se ve společnosti začalo o tomto fenoménu otevřeně hovořit, a to jako o zásadním společenském problému, který si žádá ze strany státu a jeho příslušných orgánů zvýšenou pozornost. Je to také znakem toho, že oběti se již nebojí o svých problémech v rodině mluvit a nestydí se svěřit se se svojí situací.²

¹ Giddens, A. Sociologie. Argo, Praha, 2000, s. 174.

² Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 7-10.

Následná aktivita příslušných institucí je patrná především zavedením nové skutkové podstaty trestného činu, a to „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“, tak jak je uvedeno v § 215a zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Druhým významným legislativním počinem je pak zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, přinášející od roku 2007 zcela nové podmínky pro zajišťování ochrany rodiny před jakýmkoli formami domácího násilí. V minulosti se případy domácího násilí samozřejmě také řešily, ale až v době, když jeho projevy naplnily skutkovou podstatu trestného činu nebo přestupku.

Domácí násilí a násilí vůbec je společenské téma, ve kterém se propojují svým okruhem zájmy ze strany právníků, psychologů, sociologů a dalších humanitně zaměřených oborů. Především na psychologizích leží odpovědnost za nalezení odpovědí na otázky, zda se v tom daném případě jedná skutečně o oběť domácího násilí a jak tato skutečnost ovlivnila její chování, charakter osobnosti a pobíhající psychologické procesy. V případech domácího násilí je potřeba uplatnit deliktově specifický přístup, který je tak charakteristický pro současnou forenzní psychologii. Jde o konsekvenci logické empirie, že univerzální, paušální teorie a popis pachatelů, obětí, svědků a dalších zúčastněných osob jsou pro denní praxi v těchto specifických případech málo použitelné. Policie ani soudy nemohou uplatňovat totožné postupy jako v jiných případech násilí. Nesmí přehlížet fakt, že násilí mezi blízkými osobami funguje na jiných principech a promítají se zde jiné aspekty, než u násilí mezi osobami cizími. Bez využití zobecněných pravidel, se však ani v těchto případech zcela neobejdeme.³

Přes to, že svého času byla značně medializována problematika násilí v rodinách hromadnými sdělovacími prostředky, kdy byl tento problém zpopularizován, odborných publikací je u nás, bohužel, stále poskrovnu.

Značnou pozornost na sebe také upoutal v souvislosti s několika tragickými případy i fenomén zvaný stalking, neboli nebezpečné pronásledování. Tento jev může následovat po ukončení domácího násilí a následného rozdělení soužití oběti a pachatele. Živá diskuse se vede o tom, zda Česká republika dostatečně reflektuje nebezpečnost tohoto problému a má dostatečnou legislativu zajišťující účinnou ochranu těm obětem, které jsou

³ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 7-9.

systematicky, opakovaně a excesivně vystaveny, ať už ze strany známé či neznámé osoby, zásahům do soukromí.⁴

1.2 Výklad pojmu domácího násilí

Pojem násilí zahrnuje špatné zacházení, nakládání, tělesné útoky, jakož i pohrůžky takovým způsobem jednání, nebo jiným jednáním, které může způsobit újmu osobě na jejím fyzickém, sexuálním, nebo psychickém zdraví. Jde o většinou uvědomělou agresi jedné osoby proti jiné, jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo způsobit smrt. Tato definice ještě nespecifikuje, na koho konkrétně je násilí zaměřeno a definuje násilí spíše obecně.⁵

Přídomek „domácí“ pak vystihuje fakt, že se jedná o násilí páchané v rodinném prostředí za zavřenými dveřmi. Shrňme-li to, tak pod pojmem „domácí násilí“ si povětšinou můžeme představit násilí, které probíhá většinou mezi manželi nebo partnery, dochází k němu opakovaně a časem narůstá na intenzitě. V konečné fázi vede ke ztrátě schopnosti tyto incidenty zastavit. Má povahu fyzickou, psychickou či sexuální. V tom nejširším pojetí a významu je problém „domácího násilí“ vymezen, jako násilí v rodině. Týká se všech druhů rodinných vztahů a nacházíme ho v průřezu celé společnosti, ve všech sociálních vrstvách.

Násilí v rodině nabírá různé konkrétní podoby od týrání a zanedbávání dětí, přes trýznění seniorů, až po zmíněné psychické a fyzické partnerské násilí mezi mužem a ženou. Projevuje se v oblasti fyzické, psychické, finančně ekonomické, emocionální, verbální, sexuální, vedoucí až k sociální izolaci oběti. Ve většině případů jde o kombinaci více forem současně. Ze strany agresora jde o získání kontroly nad obětí, o uplatnění moci a nadvlády. Domácí násilí se vyznačuje charakteristickými atributy, které jsou shodné jak pro týrání partnerské, týrání dětí tak i seniorů a jak již jsem uvedl výše, existují různé formy tohoto násilí.

⁴ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 7- 10.

⁵ Voňková, J. a kol. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. pro Fem, Praha, 2004, str. 11.

Co se domácího násilí a příslušné terminologie týká, není do současné doby jednotná a v literatuře se často vyskytuje mnoho definic. Tyto se odvíjejí od pohledů jednotlivých autorů, vycházejí ze zaměření a specializace daných odborníků a odrážejí jejich oborovou příslušnost, dle které zdůrazňují určitá kritéria. Tomuto pak odpovídají jejich vymezení a pojmové definice.

Například v anglosaské literatuře se někdy používá výrazu family violence; rodinné násilí, nebo family – related crimes; rodina – spojená zločinem.⁶

Pokud je termín domácí násilí v literatuře užíván pro agresí mezi partnery a násilí vůči dětem, používá se označení child abuse, které zahrnuje i sexuálně motivované útoky. V některých případech bývá pak zvláště vyčleňováno násilí směřující proti starším členům rodiny, zpravidla jde o seniory starší 65 let. Domácí násilí je vedeno jako obecný pojem pro spíše laické označení agresivního jednání, ať fyzického či psychického rázu, uplatňovaného alespoň jedním příslušníkem rodiny vůči jinému členu či členům. Toto chápání vychází a bylo rozšiřované feministickým hnutím v 70. letech 20. století jako tzv. domestic violence; domácí násilí.⁷

Naproti tomu bylo vymezení pojmu domácího násilí kritizováno řadou autorů právě proto, že opomíjelo základní problém, a to, že primárně jde o násilí směřované proti ženám. Statistiky shromažďující údaje o nejzávažnějších formách domácího násilí, tedy o těch kde dojde k usmrcení, skutečně dokládají, že ženy jsou více fyzicky ohroženy svým partnerem než muži. Muži jsou však více ohroženi svými rodiči, jinými členy rodiny nebo příbuznými, kdy násilí má spíše povahu psychického rázu. V této definici je již uvedeno, že pachatelem domácího násilí je nejčastěji muž a násilné jednání je směřováno vůči jeho partnerce, tedy ženě.⁸

Asi nejvýstižnější a nejvhodnější pro účely mé diplomové práce je definice domácího násilí, která uvádí, že se jedná o chování užívané v intimních a osobních vztazích k udržení moci a k ovládnutí jiné osoby, využívající k tomu fyzické a sexuální násilí, verbální útoky

⁶ Adler, M. Criminology. Mc. Graw-Hill, Inc, New York, 2009, s. 235-239.

⁷ Corsini, R. J., The Dictionary of Psychology. Psychology Press Taylor & Francis Group, United Kingdom, 1999, s. 293.

⁸ Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. The Oxford Handbook of Criminology. Oxford university press, Oxford, s. 295-353.

a emocionální týrání. Neuvádějí však, že násilné chování, směřující k udržení nadvlády nad partnerem, může být také motivováno snahou o udržení si partnera či partnerky ve vzájemném vztahu. V těchto případech je popudem k násilí, nízká sebedůvěra agresora, žárlivost a snaha ovládnout partnerovo chování, a násilí slouží jako špatný prostředek k dosažení výše zmiňovaného cíle.⁹

Přes výše uvedené limity použité definice domácího násilí je toto vymezení pojmu vhodné, jak pro moji práci, tak také pro provedení drobného sociologického šetření.

1.3 Subjekty domácího násilí

Obecně můžeme subjekty domácího násilí rozčlenit na agresora, tedy z pohledu práva na pachatele, a oběť. Obě tyto kategorie lze dále specifikovat podle různých kritérií.

Nejčastějšími útočníky jsou muži a ženy, tedy dospělí jedinci. Jen v ojedinělých případech bývá agresorem mladiství či senior.

Většina odborníků poukazuje na to, že muži se jeví jako „typická“ osoba páchající domácí násilí a jejich partnerky jsou vnímány jako „typická“ ohrožená osoba. Tento fakt však nemůžeme paušalizovat a tvrdit, že většina mužů je násilná. Opak je pravdou, asi 80 % mužů vůbec neinklinuje k násilí, 12 % se jich občas k násilí přikloní a asi 8 % mužů můžeme zařadit do kategorie chronických aktérů domácího násilí.¹⁰

Podíváme-li se na ženy, tyto nejsou zdaleka jen křehkými a něžnými bytostmi. I ony dokáží být kruté, násilné a často bezohledné při prosazování svých zájmů. S jejich násilným jednáním se můžeme setkat ve všech formách a projevech domácího násilí. Statisticky jsou nejčastěji uváděny případy v souvislostech při selhání pečovatelské role, např. o seniory či handicapované osoby. Ale jsou také aktérkami při partnerském násilí. Při zjišťování násilí páchaného ženami, narážíme především na neochotu mužů přiznat, že jsou ze strany své ženy týráni.¹¹

Mezi oběti postižené domácím násilím můžeme zahrnout všechny kategorie osob a to bez ohledu na jejich vzdělání, věk či jejich schopnost uplatnit se na trhu práce.

⁹ Hickley, E. Encyclopedia of Murder and Violent Crime. Sage Publications, London, 2003, s. 48-53.

¹⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 41.

¹¹ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 134.

Nejčastějšími oběťmi jsou osoby žijící v manželském vztahu, tedy především ženy ve věku 25 – 40 let, méně pak partneri v nesezdaných vztazích.

Osobami nejvíce ohroženými domácím násilím jsou manželka, manžel, družka, druh, bývalí manželé, kteří i po rozvodu musí spolu žít ve společném bytě, tzv. expartnerské násilí, dále pak děti žijící v těchto vztazích. Jako další kategorii pak můžeme uvést seniory žijící ve společném bytě nebo domě se svými dětmi a následně i osoby zdravotně postižené a odkázané na pomoc blízkých osob.

Vědní obor, který se zabývá oběťmi trestných činů, se nazývá viktomologie.¹² Hledá faktory psychické a sociální povahy, které umožňují, aby se někdo stal obětí trestného činu.

Jak bylo uvedeno výše, nejčastějším objektem domácího násilí jsou ženy. I z tohoto důvodu je zřejmé, že zájem odborníků zabývajících se touto problematikou, směřoval především tímto směrem.

Další ohroženou skupinou jsou pak muži. Viktimizace mužů je oproti ženám menší. Muži jsou ohroženi domácím násilím většinou pouze v partnerských vztazích, a tak se empirické výzkumy provádějí především v této oblasti. Na rozdíl od žen je signifikantně menší pravděpodobnost, že muž utrpí při fyzickém útoku nějaké fyzické zranění, přesto asi v polovině případů, v průběhu trvání domácího násilí k jeho zranění dojde alespoň jednou. Pokud se podíváme na zdravotní stav oběti domácího násilí, ten bývá obecně u mužů výrazně lepší než u žen, a to jak po fyzické, tak psychické stránce.

V rámci domácího násilí se pak projevuje i genderový aspekt, kdy mužská identita je utvářena odlišně od té ženské, na druhou stranu se pak jen těžko hledá místo pro pomoc mužům, kteří se stali obětí domácího násilí.¹³ Muži naopak stále ještě mají lepší přístup k finančním zdrojům, většinou mají práci a vlastní bydlení. To neplatí, mluvíme-li o mužích, kteří jsou již rozvedeni nebo žili odděleně, tito bývají spíše finančně znevýhodněni.

¹² [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Viktomologie>

¹³ Buriánek, J. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Triton, Praha, 2006, str. 30 – 31.

Obecně však muži mají větší šanci a více možností odejít od násilné partnerky. Dalším důležitým aspektem domácího násilí bývá konzumace alkoholu. Muži se pod vlivem alkoholu stávají více agresivními, naopak abúzus alkoholu u žen bývá následnou reakcí na týrání. Za pachatele pak bývá většinou označen ten, kdo alkohol zneužívá.

Děti postihuje domácí násilí dvěma způsoby, v případě přímé viktimizace, jsou terčem pro agresora a jsou přímo vystaveny násilnému jednání ze strany rodiče. Při nepřímé viktimizaci je dítě nepřímým terčem násilného jednání anebo bývá svědkem vzájemného násilí mezi rodiči, kdy toto jednání na něm zanechává stejně destruktivní emocionální následky, jako fyzické útoky. Jak vyplývá z údajů nevládní organizace občanského sdružení Rosa, za rok 2011, byly v 92 % případů domácího násilí jako svědci přítomny děti.¹⁴

Dítě je za oběť domácího násilí považováno i v případě, že vidí nebo slyší fyzické, psychické nebo sexuální násilí, případně vidí zranění, která tímto násilím byla způsobena.

Oblasti špatného zacházení se seniory se u nás dostává výrazné pozornosti až po roce 1990. Mezinárodní konference o násilí v rodině se v roce 1995 tematicky zabývala tímto problémem. Bylo zde poukazováno na fakt, že se jedná o problém nejen legislativní, ale také morální a etický. Složitost tohoto fenoménu spočívá především v nesnadném odhalení zjevných stop po násilí na seniorech. Je obvyklé, že osoby v pokročilém věku již jen málo vycházejí mimo domov a omezují své společenské aktivity. Na tuto skutečnost okolí většinou nestačí reagovat v čas anebo si jí vůbec neuvědomí. Přerušování kontaktu s vnějším světem může být ovlivněno jednak zdravotním stavem a jednak skutečností, že v rychle měnícím se světě, vlivem postupně ubývajících kognitivních funkcí, ztrácejí schopnost orientace a s tím i spojený pocit důvěry a bezpečí.¹⁵

Specifickou skupinou jsou pak osoby se zdravotním postižením, které jsou většinou závislé na pomoci od jiných lidí, a kvůli handicapu se nemohou účinně bránit.

¹⁴ [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: http://www.rosa-os.cz/filea.dmin/rosa/STATISTIKA_ROSA_za_rok_2011.pdf

¹⁵ Buriánek, J. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Triton, Praha, 2006, str. 81 - 82.

1.4 Nexus vzniku domácího násilí

Domácí násilí je fenomén vyskytující se v jednotlivých rodinách velmi dlouhou dobu, v zájmu odborníků je teprve od druhé poloviny dvacátého století. Jako první řešili následky domácího násilí nejprve lékaři, a to až tehdy, došlo-li ke zranění postižené osoby. Dále se této problematice věnovali psychiatři a psychologové, kteří řešili psychické důsledky násilí v rodině. V této době byly prosazovány individuální úrovně zkoumání, kdy silný vliv měl medicínsko-psychiatrický model. Výzkumy byly zaměřeny především na hledání příčin domácího násilí v patologických rysech osobnosti a charakteru pachatelů. První výzkumy násilí na ženách, a to v rámci partnerských vztahů, začaly v 70. letech 20. století. Zaměřovaly se na zjišťování patologie, nežádoucího vlivu a negativních změn na osobě oběti. Předmětem výzkumu byla rodinná anamnéza, kdy se zjišťoval vliv primární rodiny a referenčních osob na pozdější násilné chování. Jednotlivé teorie mají buď sociologickou, nebo psychologickou orientaci a to podle odbornosti svých autorů.¹⁶ Tím, že výzkumy byly teprve na začátku, vedly jejich postupy v mnoha případech k sekundární viktimizaci oběti.

Termín primární viktimizace vystihuje samotný akt násilí, kdy se z člověka stává oběť trestného činu. Sekundární viktimizace, je pak následné poškození oběti vyšetřovacími či procesními postupy, kam můžeme zařadit i nepravdivé obvinění oběti ze lži, dlouhodobým vyšetřováním, přímá konfrontace s pachatelem a jin.¹⁷

Než se zaměříme na jednotlivé odborné teorie a jejich rozbor příčin vzniku domácího násilí, je vhodné analyzovat pohled oběti, která jako první přemýšlí o okolnostech situace, které je vystavena.

Domácí násilí je pro postiženou osobu vždy šokující zkušenost. Každý, kdo vstupuje do partnerského vztahu, předem nepředpokládá tu skutečnost, že vzájemné soužití bude mít násilný charakter. Začátek vztahu je vnímán jako zrod nového života a býváme naplněni důvěrou a nadějí v partnera. Po prvních atacích, hostilních projevech a známkách týrání se mnoho obětí začne v duchu ptát: Co se stalo špatně? Kde se stala chyba? Proč mi začal ubližovat a proč právě já? Oběť se snaží nalézt příčinu a doufá, že jejím odhalením

¹⁶ Vargová, B., a kol. Partnerské násilí. Linde, Praha, 2008, str. 24.

¹⁷ [online]. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.psychoweb.cz/slovník/viktimizace-viktimizovat---co-to-je-vyznam-podle-slovníku/>

může nalézt řešení k zastavení násilí. Někdo hledá vysvětlení z důvodu nastolení určité rovnováhy, aby tak čelil zoufalému pocitu nespravedlnosti. Obětem se zdá, že lidé v jejich okolí, známí, přátelé a příbuzní žijí v harmonických lásky plných a pozorných vztazích. Trápí je otázka, proč nemohou mít vztah, jako mají jiní?¹⁸

Na takovéto otázky není snadné najít jednoduché odpovědi. Na teorie o společenských příčinách i domněnkách obětí se podíváme blíže.

Mezi jednofaktorové teorie řadíme biologicko-genetické teorie. Tyto byly poměrně záhy překonány. Jejich vysvětlení se týkalo jen obecné predispozice k agresivnímu chování a nezohledňovaly specifikum situací domácího násilí. Dalším důvodem jejich nedostatečnosti byl fakt, že současná odborná literatura vnímá násilí a agresivitu komplexněji a nenahlíží na ni jako na pouhý biologický produkt, instinktivní chování, záležitost dědičnou nebo jako vliv biodromálních procesů a hladiny hormonů, především serotoninu a testosteronu.

Další jednofaktorovou teorií je psychologická teorie, která zastává názor, že příčiny násilí jsou zakotveny v povahových rysech, v depresi, v poruchách osobnosti nebo alkoholických excesech násilné osoby, anachronismem.

Z psychoanalýzy vychází teorie objektivních vztahů, založená na příčinách agresivního chování v nedostatku láskyplné péče a nemožnosti vytvořit si jisté vazby v dětství.

Projevy domácího násilí také můžeme přičíst na vrub sociálnímu učení, které odráží transgenerační přenos vzorců násilného chování.¹⁹

Sociologický přístup je blízký přístupu feministickému. Feministky vidí jako hlavní příčinu vzniku domácího násilí v genderové nerovnosti, v nadřazenosti mužů a nedostatku kontroly žen nad reprodukčním procesem. Tyto přístupy analyzují postavení a fungování rodiny v současné společnosti. Zaměřuje se na proměny probíhající v současné rodině, na ochranu soukromí a také na tlaky, kterými je ze strany společnosti vystaveno partnerské soužití. Zabývá se vysokým výskytem a tolerancí násilí ve společnosti, jako hodnotami,

¹⁸ Conwayová, H., L., Domácí násilí. Příručka pro současné i potencionální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. Ledna 2007. Albatros, 2007, str. 45-46.

¹⁹ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s.134.

kteřé jsou v současné rodině hluboce zakotveny. Vytváří hypotézy o vlivu genderového násilí na vytváření násilné společnosti.

Praktickým přístupem je pohled, který vnímá příčiny domácího násilí jako integrující model, ve kterém se integrují a vzájemně prolínají jednotlivé teorie. Jsou zde sice ignorovány přísné kauzální přístupy, jelikož směšuje příčiny, zdroje i facilitující okolnosti, ale oproti tomu výborně vystihuje všechny faktory v konkrétním případě.²⁰

Z výše popsaného pohledu vychází multifaktorový přístup, tzv. kauzální model. Tento model pracuje se čtyřmi strukturálními rovinami zdrojů a příčin domácího násilí.

Za prvé, makrosystémová rovina, která vidí příčiny ve společnosti a jejich převládajících hierarchických hodnot, jako jsou společenské normy, předsudky, reakce společnosti na problematiku domácího násilí. Na současnou společnost je stále ještě nahlíženo jako na patriarchální a její vnímání je založeno na tezi, že společnost musí být hierarchicky uspořádána, kdy mužům patří vůdčí role. Makrosystém tedy vytváří pro vznik domácího násilí nanejvýš příznivé klima.

Exosystémová rovina je vymezena úžeji, představuje komunitu lidí, bezprostřední životní a sociální okolí jedince. Obsahuje jak formální, tak neformální sociální struktury, které determinují lidské chování. Exosystém pak generuje precipitory a zároveň tlumiče domácího násilí.

Mikrosystémová rovina v sobě zahrnuje samotnou rodinu. V rodině, jako v relativně samostatné sociální jednotce, probíhají interakce, ze kterých se utvářejí mocenské vztahy, a určuje se, kdo bude provádět kontrolu uvnitř rodiny.

Individuální nebo také ontogenetická rovina, se odráží v charakteristikách jednotlivých osob a způsobech jejich vzájemných interakcí. Reflektuje v sobě psychologickou teorii. Vychází z naučené násilné reakce při stresující a rizikové situaci. Jako rizikový faktor je pak vnímán zážitek z přímého kontaktu s násilím z dětství.²¹

²⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 40-42.

²¹ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 36-37.

1.5 Domácí násilí, předsudky, jeho mýty a omyly

Společností je reflektováno domácí násilí zhruba 40 let. Jak název kapitoly napovídá i v této oblasti panuje a přežívá ve společnosti do současné doby mnoho mýtů a omylů.

Mezi mýty o příčinách vzniku domácího násilí můžeme zařadit tři mýty. Za prvé, špatná reakce obětí na první projevy násilí. Příčina je mylně hledána v oběti a v jejím postoji, protože ona si to nechává líbit. Teoretické, praktické i morální konsekvence, takového přístupu jsou bez přehánění fatální. Z odborného pohledu je takto vnímaná příčina domácího násilí polemická, neboť odborníci hledají spíše příčinu toho, proč není oběť schopná si s násilím poradit. Za další mýtus můžeme považovat názor, že je vysoká tolerance společnosti k tomuto fenoménu a případná její reakce na domácí násilí je nulová. Ovšem i toto tvrzení je chybné. Okolnosti, jež facilitují vznik domácího násilí jsou omylem zaměňovány za jeho příčinu.

Dalším často se vyskytujícím mýtem o příčinách vzniku domácího násilí je obecné tvrzení o kopírování agresivních vzorců z původní rodiny. V jednotlivých případech tomu tak samozřejmě je. Pokud bychom si ovšem toto tvrzení vzali za své, museli bychom se vydat zpět po stopách prvotního násilí ve vztazích až k samotnému zrodu lidstva. Zůstala by nám tu však nezodpovězená otázka: Proč tedy domácí násilí není přítomno ve všech rodinách?²²

Lidé, kteří se s tímto fenoménem jako oběti nikdy nesetkali, nechápou, proč oběť násilníka neopustí, a myslí si, že když s ním stále setrvává, tak situace není příliš vážná. V naší společnosti stále existuje předsudek, skrze který je vnímáno domácí násilí, jako to výhradně soukromá záležitost, týkající se pouze rodiny. Tento předsudek je patrný na pohledu a posuzování trestného činu znásilnění. Pokud je oběť znásilněna neznámým pachatelem, společnost vnímá toto jednání jako zavrženíhodný zločin a je ochotna za něj bez jakýchkoliv pochybností uložit přiměřený trest odpovídající naplnění příslušné skutkové podstaty. Je-li obětí někdo, koho pojí s pachatelem intimní vztah, vynořují se zde neurčité pochybnosti a jistá nedůvěra ze strany posuzovatelů k výpovědi oběti. Zda zde nejde o domnělou oběť, chtějící získat výhody při rozvodu, nebo jednající z pomsty.²³

²² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 40-41.

²³ Huňáková, M. Voňáková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR

Dalším rozšířeným mýtem je skutečnost, že týraní musí být na týrané osobě vidět a poznat. Musí mít na sobě patrná zranění, jako jsou modřiny, podlitiny atd. Často zaznívá názor, že osoba, která vypadá dobře, na venek lze její chování označit jako normální a nejsou na ní patrné žádné alarmující markanty, nemůže přece být obětí domácího násilí. Tento postoj utvrzuje i skutečnost, že násilník se na veřejnosti přetvařuje a působí jako starostlivý a pozorný partner.²⁴

V široké veřejnosti panuje také rozšířený mýtus, že domácí násilí se týká pouze sociálně slabších vrstev, jak je uvedeno na začátku diplomové práce. Domácí násilí prostupuje celým spektrem společenských skupin, týká se osob, které mají různé vzdělání, včetně vysokoškolského, a není determinováno ani ekonomickou situací.

Domácí násilí bývá často ve společnosti marginalizováno, jeho výskyt není vnímán jako častý, a domníváme se, že se týká pouze několika málo rodin. Názor, že domácí násilí jsou spíš hádky, tzv. italská domácnost je milný. Zde je potřeba od sebe separovat běžný partnerský konflikt, kdy jednotlivé osoby proti sobě stojí na stejné úrovni a domácí násilí, kde jsou role oběti a násilníka jasně definovány.

Také mínění o tom, že domácí násilí se vyskytuje tam, kdy u jednoho z partnerů dochází k abúzu alkoholu, je chybné. Alkohol můžeme považovat spíše za spouštěcí faktor, nebo také jako omluvu, není ale přímou příčinou násilí. Jedním z nejčastěji šířených mýtů, který je hojně podporován pornografickým průmyslem, je tvrzení, že ženy mají násilí ve vztahu rády. V životě existují sice výjimky, ale zde má násilí, ponižování jasně stanovená pravidla a hranice, na kterých se dobrovolně dohodli oba partneři.²⁵

Existence mýtů ztěžuje odhalení a následnou pomoc obětem domácího násilí. Přispívá k tomu stále ještě přežívající tabu v rodinné komunikaci a nezdravá interakce v rodině, projevující se prvotním popíráním existence problému, snižováním jeho závažnosti a nakonec tvrzením, že s problémem se stejně nedá nic dělat.²⁶

posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Justiční akademie České republiky, 2004, s. 71-73.

²⁴ Březík, M. Zastavme domácí násilí v rodinách. 2011.

²⁵ [online]. [cit. 2013-01-24]. Dostupné z: <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/myty-o-domacim-nasili/>

²⁶ Perner, R., A., Tabu v rodinné komunikaci. Portál s. r. o., Praha, 2000, str. 107-113.

2 DOMÁCÍ NÁSILÍ – FORMY A JEHO PROJEVY

2.1 Pohled na domácí násilí u nás a v zahraničí

Násilí a ve své specifické podobě i domácí násilí můžeme nalézt takřka ve všech světových kulturách, nejedná se tedy o fenomén, kterým by byla postižena jen Česká republika.²⁷

Tak jak uvádí National Crime Victimization Survey partnerské násilí se vyskytuje prakticky rovnoměrně na všech kontinentech. Ze statistik vyplývá, že aktéry jsou nejčastěji páry ve věkovém rozmezí mezi 19 až 45 lety života, kdy jeho výskyt se snižuje úměrně se zvyšujícím se ročním příjmem rodiny. Nejčastěji jsou ohroženy ženy, které žijí odděleně od svých partnerů asi 82 %, následně pak rozvedené ženy cca 23 %, nejméně pak ovdovělé ženy - asi 2 %, u vdaných žen je to cca 3 %.²⁸ Sexuální násilí, především znásilnění a další formy sexuálně motivovaného útoku, spáchaného ze strany intimního partnera bylo zjištěno ve 26 % případů, zatímco sexuálně motivovaného útoku ze strany cizí osoby se vyskytuje pouze asi v 18 % případů, zbylá procenta případů prakticky připadl na známé a přátele. První program, který reagoval na rozlišování násilí a domácího násilí, vznikl v USA ve státě Minnesota v roce 1983. Program zahrnoval kooperaci policejních složek, civilních i trestních soudů, dále pak právních zástupců pachatelů i obětí.²⁹ Tento model převzala do konce devadesátých let dvacátého století většina amerických států. Pachatelé se mohou sami rozhodnout, zda si svůj trest odpykají ve vězení, nebo budou podmíněčně propuštěni, ovšem s velmi přísným dohledem, a budou spolupracovat na terapeutických a převýchovných programech pro násilné jedince.³⁰

²⁷ Brzobohatá, P. Spolupráce Intervenčních center pro moc obětí domácího násilí s jinými orgány činnými v tomto procesu. 2009.

²⁸ Ammerman, R.T., Hersen, M. (eds.): *Assessment of Family Violence. A Clinical and Legal Sourcebook*. New York, John Wiley & Sons, 1991 (1st ed.), 1999 (2nd ed.) s. 118.

²⁹ Tento program byl také inspirací pro systémové řešení rakouského zákona z roku 1997, který byl vzorem pro německou, slovenskou i českou úpravu o domácím násilí. Více o tom viz. RANGGER, Hansjoerg. *Das osterreichische Gewaltschutzgesetz : Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis ARD Orac, 2002, s 18-20.

³⁰ [online]. [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://www.musc.edu/vawprevention/research/sa.shtml>

Naši jižní sousedé a jejich rakouský zákon pojednávající o domácím násilí, takzvaný Gewaltschutzgesetz, jehož platnost se datuje k 1. 5. 1997, byl inspirací pro další řadu právních úprav v zahraničí. A to především pro zákon v německých zemích, kde na něj přímo odkazuje důvodová zpráva. Účinnou ochranu zde poskytuje zákaz přiblížování (Annäherungsverbot) a dále zákaz pohybu v místě pobytu oběti či vykázaní z bytu (Aufenthaltsverbot), který může vyslovit pouze civilní soud ve zvláštním typu občanského řízení. Taková pravomoc zde není trestnímu soudu přidělena. To samé platí i v německých zemích, kde v lednu 2002 vstoupil v platnost zákon, kterým se mění některé zákony na ochranu oběti před domácím násilím.³¹ I zde se připouští možnost docílit vykázaní násilné osoby civilněprávní cestou. V obou těchto případech není bezpodmínečně nutné podávat orgánům činných v trestním řízení trestní oznámení, neboť pachatel nemusí být prokázána vina.

Jinak jsou na tom naši sousedé na východě. Slovenská právní úprava svěřuje tyto kompetence výhradně trestnímu soudu. Na základě soudního výroku lze pachateli domácího násilí, jako součást trestu v trestním řízení nařídít ochranné léčení, zakázat mu přiblížení se k ohrožované osobě minimálně na vzdálenost pěti metrů a také zdržování se v okolí obydlí oběti. Ochranné léčení pak upravuje ustanovení § 73 slovenského Trestního zákona a mimo důvody, které jsou obdobné s naší právní úpravou, např. nepřičetnost či částečná nepřičetnost, stav vyvolaný duševní poruchou, může soud ochranné léčení uložit i v případě trestného činu který je „násilné povahy vůči blízké osobě nebo svěřené osobě a vzhledem k osobě pachatele lze důvodně předpokládat, že bude v násilném jednání pokračovat.“³²

Terapie s pachatelem je v rámci angloamerické právní kultury vývojově starším institutem než trest odnětí svobody, a to z důvodu, že do osmdesátých let 20. Století nebylo domácí násilí vnímáno jako trestný čin, nýbrž jako jakési rodinné rozepře, do nichž by stát neměl autoritativně zasahovat.

V České republice se při výzkumech v oblasti domácího násilí vychází spíše ze zjišťování postojů a názorů obyvatel.

³¹ Gesetz zur Verbesserung des zivilgerichtlichen Schutzes bei Gewalttaten sowie zur Erleichterung der Überlassung der Ehewohnung bei Trennung; Bundesgesetzblatt Jahrgang 2001 Teil I Nr. 67 S.3513.

³² Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon.

Opakovanými šetřeními prováděnými agenturou STEM bylo zjištěno, že postupně dochází ke zlepšení povědomí o problematice domácího násilí společností i širokou veřejností. Patrná je především změna v nahlížení na problém domácího násilí, které není chápáno jako marginální záležitost, ale jako závažný společenský problém, kterým se musí zabývat i státní orgány. Objevuje se zvýšený zájem o problematiku domácího násilí ze strany společnosti. Velkému posunu odpovídá i zjištěný nárůst přesvědčení veřejnosti, že ani okolí a nezúčastněné osoby nemohou být k projevům domácího násilí lhostejné a že rodina sama o sobě na řešení problémů nestačí. Ve společnosti je patrné, že díky osvětě došlo k oslabení některých mýtů spojených s výskytem a vznikem domácího násilí. Veřejností jsou také příznivě vnímána a oceňována přijatá opatření na ochranu obětí domácího násilí. Jedná se hlavně o legislativní změny přijaté zákonodárnými orgány.

Přestože jsem výše uvedl některé statistické údaje, je potřeba zdůraznit, že výzkumy a šetření týkající se oblasti domácího násilí jsou ovlivňovány mnoha činiteli. Jednotlivé zjištění se od sebe mohou lišit nejen kvalitativně, ale také mírou vzájemné srovnatelnosti. Metodologie výzkumu zde může výrazně omezit nebo podpořit použitelnost výsledků. Různé studie provedené českými odborníky shodně napovídají, že se domácí násilí vyskytuje častěji, než se veřejně přiznává.

Z výzkumů uskutečněných v České republice a v zahraničí je patrné, že se Česká republika výrazně neodlišuje, co se týká výskytu a specifikací domácího násilí ve společnosti od ostatních zemí.³³

2.2 Formy domácího násilí

Rodina by měla být ostrovem klidu, bezpečí a pohody a proto zní paradoxně, že právě rodina, je ve své podstatě ideálním prostředím pro zrod a přetrvávání násilného chování. Rodina je jistým druhem sociálního systému se svými vnitřními normami, zvyky, specifickými vzorci chování, které jsou ne vždy patrné širokému okolí a které se nemusí projevovat navenek. Jistá uzavřenost tohoto systému je přímým důsledkem práva rodiny

³³ Huňáková, M. Voňáková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR Posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Justiční akademie České republiky, 2004, s. 76-95.

na své soukromí. V některých kulturách toto právo převažuje nad právem ochrany slabších vůči útlaku.³⁴

Uzavřenost systému rodiny může mít za následek deformaci vnitřních norem, zvyků a vzorců chování, které se projevují celou škálou poruchových vazeb a chování. Od pouhé privilegovanosti některých členů rodiny a podřízenosti postavení ostatních či o násilné vynucování nadvlády, zneužívání moci a kontroly ostatních ze strany bezohledného a agresivního člena rodiny.

Uzavřenost je jedním z typických a nápadných atributů rodin, ve kterých dochází k týrání, sexuálnímu zneužívání, zanedbávání. Je také hlavní překážkou komplikující ba dokonce někdy i znemožňující identifikaci a následnou pomoc postižené rodině.

Domácí násilí a všechny jeho formy sledují obvykle jeden společný cíl. Násilník chce získat nadvládu a udržet si úplnou kontrolu nad dalším členem rodiny. K tomuto používá, mnoho různých taktik. Při jejich prosazování se uchyluje nejen k citovému vydírání, využívání dětí, zlehčování, popírání a obviňování, ale také k izolování oběti, ekonomickému násilí. K dosažení cílů používá nátlaku a vyhrožování.³⁵

Podoby domácího násilí a jejich popis se v literatuře liší. Každý autor má vlastní pojetí a typologii a dosud nedošlo ke sjednocení. Asi nejzákladnější a nejčastějším dělení násilí je na fyzické a psychické. V rámci těchto základních vzorců se vyskytují i různé modality forem domácího násilí. Níže se budu věnovat popisu jednotlivých forem.³⁶

Další rozdělení, vycházející z problematiky týrání, rozlišuje dvě základní formy týrání. Za prve aktivní, zahrnující násilí způsobující bodné, sečné a řezné rány, popáleniny, fraktury, opáření, poranění vnitřních orgánů, poškození centrálního nervového systému. Ale lze sem také zahrnout i aktivní psychické týrání, využívající interpersonální techniky dezintegrující osobnost.

³⁴ Lováš, L.: Sociální psychologie násilí In. Výrost, J., Slaměnik, I. a kol., Aplikovaná sociální psychologie II. Praha, Grada Publishing, 2001, s. 173.

³⁵ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 47-48.

³⁶ Bednářová, Z. Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha, Acorus, 2009, s 7.

Za druhé je to forma pasivní, pod kterou rozumíme nedostatečné uspokojování základních fyziologických potřeb, vyskytující se nejčastěji v souvislosti s týráním dítěte, eventuálně nedostatečnou péčí a se zanedbáváním péče o seniory a přestárlé. Pasivním psychickým týráním se vyvolávají stavy psychické deprivace, zejména při neuspokojování základních psychických potřeb v emocionální a kognitivní oblasti. Zanedbávání je násilím pouze v přeneseném slova smyslu, může však být příčinou fyzického nebo psychického zranění.

V tomto modelu členění není zahrnuto pohlavní zneužívání, které většinou vychází z odlišného motivu a cíle pachatelova jednání.

V odborné literatuře se můžeme setkat i s jinými děleními podle různých kritérií. Násilí lze dělit podle osoby, na kterou je v rodině zaměřené. Tedy, zda násilí probíhá jen mezi partnery nebo je primárně zaměřené na děti, seniory, postižené, případně jde-li o násilí páchané jedním sourozencem na druhém.

Singulární formy násilí se však málokdy vyskytují v samostatné a diferencované podobě. Ve většině případů dochází ke kombinacím několika forem současně nebo se sekáváme s postupným přecházením z jedné formy do druhé či jejich vzájemným prolínáním.

2.3 Ekonomické, sexuální a fyzické násilí

Pod pojem ekonomické násilí můžeme zahrnout takové jednání, kterým je oběti omezován přístup k penězům, nepřispívání na úhradu nákladů na společnou domácnost či děti. Násilník má absolutní kontrolu nad rodinnými příjmy a následnými výdaji, ze své pozice může zatajovat celkovou rodinnou finanční situaci, jeho jediný cíl je získat a upevnit si moc nad ohroženou osobou. Ekonomické násilí však může spočívat také v zneužívání, neoprávněném užívání a v nakládání s věcmi a s majetkem jiného.³⁷

Držením oběti v neustálé finanční nouzi a pod bedlivým dohledem dochází k jejímu neustálému oslabování. Oběť ztrácí možnosti a schopnosti dělat věci samostatně. Bez finančních prostředků není schopna odejít z domova a vyhledat pomoc. Nedostatkem

³⁷ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 50.

peněz je oslaben i její společenský život, nemůže se věnovat svým koníčkům a zálibám, nemá peníze na útratu a snadno se tak dostane do společenské izolace a vytváří se tím prostor pro narůstající závislost na útočníkovi.³⁸

Jedním z projevů ekonomického násilí je také neodůvodněné a neoprávněné vyžadování finanční výpomoci již dospělých dětí od svých rodičů. Požadování takové výpomoci vychází ze zakořeněného modelu, ve kterém jsou rodiče zodpovědní za ekonomickou situaci i v případě, že jsou děti již dospělé. Tato norma zakotvená v rodinách je vnímána jako nepatologická, a její institut ještě nenarušuje vzájemné vztahy.³⁹

Sexuální násilí je nejčastěji zjišťováno mezi partnery. Přistoupíme-li na premisu, že výskyt domácího násilí je přibližně na celém světě stejný, můžeme říci, že třetina až polovina žen byla alespoň jednou partnerem znásilněná. I muži se stávají oběťmi sexuálního násilí, vzhledem k citlivosti problému však nejsou ochotni o této zkušenosti hovořit, a proto se empirická data získávají jen velmi obtížně.

Sexuální násilí obsahuje všechny sexuální aktivity, které jsou na partnerovi vynucené, jejichž praktikování je nedobrovolné anebo je dělá s nechtí. Můžeme sem zahrnout i takové jednání jako je používání nebo sledování pornografie.⁴⁰

V sexuální násilí nemusí být jeho primárním cílem a motivem uspokojení sexuálního pudu, mnohdy bývá využíváno jako velmi účinný způsob k ponížení, pokoření a zdůraznění nadvlády nad druhou osobou.⁴¹

Fyzické násilí rozhodně můžeme zařadit mezi nejzávažnější a nejhrubší výraz agrese v intimním vztahu. Je mnoho způsobů a variací jak se může projevit, nejafektovaněji se vyskytuje v podobě fackování, strkání, bití, ale také takovými projevy jako je kroucení ruky, tahání za vlasy, pálení, kousání, kopání, pokusy o škrcení, třesení, smýkání bodání, odpírání spánku a jídla, poškozování zbraní až po útoky proti životu. Můžou se vyskytovat i méně konvenční fyzické ataky, kam můžeme zařadit například svazování, míření zbraní, přinucení k požití drog apod., kdy agresor ani nemusí oběti fyzicky ublížit.

³⁸ Zbořilová, P. Pobyť v azylovém domě pohledem klientek, obětí domácího násilí. 2009.

³⁹ Zimelova, a kol. autoru s. 91-92.

⁴⁰ Huňáková, M. Voňáková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR Posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Justiční akademie České republiky, 2004, str. 76-95.

⁴¹ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 51.

Mezi rafinované a nepřímé akty fyzického násilí směřovaného proti oběti, můžeme zařadit i bezohlednou jízdu vozem, opuštění osoby v nesnadné, tíživé či nebezpečné situaci, zabránění ve vyhledání pomoci. Patří sem také hrozba použití síly, zastrašování, rozbíjení předmětů a věcí. S cílem nepřímo ublížit oběti, nebo jako projev varování, může být agrese směřována i proti oblíbenému domácím zvířeti.⁴²

Samostatně lze pak vymezit určitá specifika fyzického násilí na seniorech a dětech. Jde o skupinu osob, které bývají závislé na ochraně a péči od jiných osob. Děti i senioři jsou, díky své konstituci, snadněji zranitelní. U seniorů je léčebný proces obtížný a zdlouhavý, tím více se pak stávají závislými na druhých. Existenční závislost dětí a starých lidí bývá agresorem využívána k týrání a zanedbávání péče. Tento projev násilí není zaznamenáván jen v domácím prostředí, ale také v různých institucích.⁴³

Fyzické násilí u dětí se nemusí projevovat vždy jen jejich zraňováním, ale patří sem i záměrné opakované vystavování lékařským vyšetřením. Pasivní forma tělesného týrání se projevuje nedostatečným uspokojováním alespoň bazálních tělesných potřeb dětí, ať už jde o úmyslné či neúmyslné neposkytování péče, či opomenutí péče o dítě, které může vést až k jeho poranění či smrti.

2.4 Emocionální a sociální násilí

Emocionální násilí bývá také označováno synonymy jako psychologické, psychické, či citové. Mezi jeho projevy patří citové a slovní týrání, shazování, zesměšňování a to především na veřejnosti. Jednání má způsobit duševní utrpení snížením sebedůvěry a vyvolávat neustálé pocity napětí, bezmoci, strachu, kontroly a pronásledování. Poslušnost oběti může být ze strany násilníka vynucována i tvrzením, že kvůli ní spáchá suicidium.⁴⁴

Některé formy emocionálního týrání jsou totožné s nepřímými násilnými akty, tak jak je uvedeno v předešlé kapitole.

⁴² Huňáková, M. Voňáková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Justiční akademie České republiky, 2004, s. 58.

⁴³ Buriánek, J. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Triton, Praha, 2006, str. 81 -89.

⁴⁴ Huňáková, M. Voňáková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR Posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Justiční akademie České republiky, 2004, s. 58-60.

Psychické násilí a některé jeho projevy jsou pro svoji propracovanost, pohybující se v ještě sociálně akceptovatelných mezích, latentní pro okolí, a proto je také nízká možnost jeho adekvátního postižení právem. Nezanechává žádné fyzické stopy a jeho existence ve vztahu je velmi těžko prokazatelná. Okolí, které rozpozná psychické změny u oběti, bývá stejně tak jako oběť násilníkem přesvědčováno, že trpí duševní poruchou. Oběti je pak vyhrožováno umístěním do psychiatrické léčebny.⁴⁵

Pokud fyzickým útokům jsou vystaveny více ženy, muži jsou oběti spíše psychické agrese. Specifické jsou především formy žárlivosti, a to v případě že jsou terčem nezdravé žárlivosti či je v nich nepatřičná žárlivost vyvolávána. Z genderového pohledu jsou k psychickému týrání proti mužům také častěji zneužívány děti. Ze strany partnerky je jim vyhrožováno bráněním v kontaktu, neboť žena si je vědoma, že ve většině případů, nebrání-li tomu závažné důvody, jsou děti po rozvodu ponechány v péči matky.

Se stejným typem výhrůžek o umístění, přestěhování či vystěhování, a to ať již dobrovolného či nedobrovolného do domovů důchodců, pečovatelských domů či léčeben dlouhodobě nemocných se můžeme setkat i u seniorské populace. Útoky bývají vedeny na jejich sebehodnocení, kdy je jim zdůrazňována jejich bezmoc, nadbytečnost nebo obtížnost. U seniorů bývá charakteristickým projevem emocionálního týrání zneužívání jejich vyděšenosti, strachu, pocitu z izolovanosti a samoty.⁴⁶

Poslední forma domácího násilí, o které se zde zmíním, je násilí sociální. Bazální funkcí tohoto jednání agresora je především oběť izolovat. Jednání pachatele spočívá v zakazování oběti stýkat se s rodinou, přáteli, známými v převzetí kontroly nad jejím mobilním telefonem ve skenování příchozích sms zpráv a další korespondence, kdy toto jednání může vést až k zablokování telefonu. Sociální kontrolu si zajišťuje jejím zamykáním, bráněním v chození do práce, určováním přísného časového harmonogramu při opuštění domova, po jehož nedodržení následuje neadekvátní trest.

⁴⁵ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 50-51.

⁴⁶ Buriánek, J. Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech. Triton, Praha, 2006, s. 90-91.

Izolovaností je zde myšleno jakékoli jednání agresora, které nedovoluje oběti sociální styk se svým okolím. Metodou je zde i kontrola vhodnosti a korekce jednání a chování oběti. Čím je izolace osoby větší, tím vzrůstá její závislost na útočnickovi.⁴⁷

Počátek sociálního násilí může být v plném zaujetí druhým partnerem. Popřípadě se projevuje svazováním a fixací ze strany druhé osoby. V následné fázi dochází ze strany oběti k odmítání a vzdorování pochybnostem ze strany příbuzných a přátel, nebo se snaží eliminovat vznik konfliktních situací. V poslední fázi je pak oběť svazována studem a strachem.

Psychické a zejména pak sociální násilí je typickým příznakem především u mezigeneračního a transgeneračního násilí. Jde o násilí dětí či vnuků proti svým rodičům a prarodičům.⁴⁸

Naše současná společnost se skládá ze čtyř generací, a proto lze do budoucna předpokládat, že soužití více generací bude čím dál tím víc palčivějším sociálním problémem, kterým se bude potřeba zabývat.

2.5 Stalking

O stalkingu se ve své práci zmiňují proto, že až 50% všech případů pronásledování je páčáno ze strany bývalých partnerů, a mnohdy je zde návaznost na předchozí domácí násilí ve vztahu.

Stalking, neboli nebezpečné pronásledování je v zájmu odborníků, kteří je vymezují za zločin, od 90. let 20. století. Oběť trpí nežádoucím a obtěžujícím zájmem ze strany svých obdivovatelů.⁴⁹

Ve slovníku najdeme u anglického slova stalk, překlad, týkající se zvířete či kriminálního jevu, vysledovat či vystopovat. Výraz ve smyslu k jiné osobě znamená

⁴⁷ Huňáková, M. Voňáková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Efektivnost právních norem ČR Posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. Justiční akademie České republiky, 2004, s. 58-60.

⁴⁸ Ševčík, D. Špatenková, N. a kol., Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál, Praha, 2011, s. 50-51.

⁴⁹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 53.

přikrást se k někomu. V souvislosti pouze se zvířetem je zde pak uvedeno, že se jedná o přiblížení se ke kořisti.⁵⁰

Obecně lze stalking vnímat jako úmyslné pronásledování a obtěžování osoby jiným člověkem, čímž dochází ke snižování kvality života u postižené osoby a jednání pachatele u ní vyvolává obavy o bezpečí své či svých blízkých.⁵¹

Forenzní psychologie považuje stalking za jistý druh násilí, jehož bazálním znakem je obsedantní upnutí na druhou osobu, jež se stává cílem úporného a systematického projevu nevyžádané a nechtěné pozornosti.⁵²

Kriminologie definuje stalking jako úmyslné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečnost.⁵³

Mezi nejdůležitější atributy, které vymezují stalking, můžeme zahrnout obtěžující chování, které je opakované, dlouhodobé, ze strany oběti nevyžádané a nechtěné, spočívající např. v zasílání dopisů a e-mailů, v častých telefonátech v posílání sms zpráv, v obdarovávání dárky. Telefonáty nebo zprávy nemusí být vždy nepříjemné a zstrašující, toto v daném případě záleží na osobnosti pachatele. Dalším projevem stalkingu může být demonstrování síly a moci pachatele prostřednictvím přímého pronásledování, kdy oběť sleduje do zaměstnání, na nákupy, postává před jejím domem. Stalker si často snaží zajistit převahu nad obětí za pomoci výhrůžek násilí a zabitím.⁵⁴

Stejně jako v domácím násilí i o nebezpečném pronásledování existují falešné mýty.

Pronásledování je vždy symptomem závažné psychické poruchy, kdy pronásledovatel není schopen vést běžný život. Pronásledování nemusí být spojeno přímo s duševní poruchou.

Jedinou motivací pronásledovatele je erotická touha po kontaktu s obětí. Erotická motivace však nemusí být jediným důvodem, v úvahu přicházejí také revanš, pomsta nebo také nenávisť a zášť.

⁵⁰ Franěk, J. Anglicko-Český Česko-Anglický slovník. Leda, Praha, 1999, s.

⁵¹ [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: www.stopstalkingu.cz

⁵² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 53.

⁵³ [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: www.stalking.cz/o-stalkingu

⁵⁴ [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: www.policie.cz/clanek/stalking-nebezpecne-pronasledovani.aspx

Dobrá strategie řešení je přímá konfrontace pachatele s obětí. Opak je zde pravdou, neboť každý kontakt mezi aktéry přizívuje pachatelovu posedlost a následně vede k prodlužování obtěžujících projevů.

Nebezpečným pachatelem může být jen cizí a neznámá osoba. Zde obecně platí, že muži při pronásledování svoji identitu neskrývají, jsou-li však objektem pronásledování jde převážně o anonymní osobu.

Zákon zakazující přiblížení se a vyhledání kontaktu s obětí je účinný. Ani toto tvrzení není pravdivé, v určitých variantách pronásledování mohou být bez účinku nebo naopak mohou krátkodobě podnítit vygradování pachatelovy agrese.⁵⁵

Osoba stalkera má ze svého jednání, při kterém trýzní druhé, pocit satisfake či uspokojení. Rozklíčovat osobu takového agresora však není vůbec lehké. Obzvláště pokud k pronásledování používá sofistikované způsoby. Žen jako pronásledovatelů je méně, jako pachatelé jsou však při svém jednání trpělivější, důslednější a neodbytnější.⁵⁶

Podle motivace můžeme stalkery rozčlenit do sedmi skupin:

1. Bývalý partner – zde není podmínkou, že by se jednalo vždy o partnery intimní, může se jednat i o vztahy pracovní, terapeutické a jiné.
2. Uctívač – jedná se především o pronásledování celebrit, kdy stalker usiluje o pozornost ze strany oběti, případně o vztah s obětí.
3. Neobratný nápadník – do této kategorie spadají lidé, kteří nejsou v kontaktu s realitou a trpí psychickými problémy.
4. Ublížený pronásledovatel – je motivován pomstou osobě, která mu reálně či domněle ublížila.
5. Sexuální útočník – jeho snahou je uspokojit sexuální pud a touží po pocitu moci, je charakterizován nižší inteligencí a asociálním chováním.

⁵⁵ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 40-41.

⁵⁶ [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.stopstalking.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=73

6. Poblouzněný milovník – vnímá jakékoli chování oběti, jako projevy lásky k jeho osobě

7. Kyberstalker – při svém jednání útočník využívá IT technologie.⁵⁷

Obětí stalkingu může být kdokoli bez rozdílu věku, pohlaví, kulturního zázemí, sociálního statusu, sexuální orientace, vzhledu či ekonomického zabezpečení. Statistika uvádí, že nejčastěji se stává obětí člověk svobodný, žijící singl, nebo také osoba nedlouho po partnerském rozchodu. U oběti jde často vyzorovat tendence k submisivnímu a pasivnímu chování ve vztazích, což se odráží v neschopnosti vyjádřit dostatečně přesvědčivě, že o další kontakt nemají zájem.⁵⁸

Obrana proti stalkingu nemusí být pouze v rovině trestně právní. Také chování oběti může donutit útočníka od pronásledování upustit. Jedno ze základních pravidel je – nereagovat. Nepřístupovat na stalkerovu hru, účinné je nevšímat si ho, neodpovídat na jeho vzkazy a nedomlouvat si s ním schůzku. Dát mu jasně a důrazně najevo, že o jeho projevy není zájem. I když to může být vnímáno jako nespravedlnost, je dobré změnit zvyky

a zažité způsoby chování, vyhnout se setkání a jít stalkerovi z cesty. Doporučuje se dbát na svoje bezpečí, vyhýbat se osamělým místům, chodit v doprovodu důvěryhodné osoby, nosit sebou mobilní telefon a legální prostředky pro svoji obranu.

S jakýmkoliv podezřením na nebezpečné pronásledování je potřeba se někomu svěřit a informovat své okolí. Pro případné šetření ze strany orgánů činných v trestním řízení je důležité uschovat všechny důkazy a zadokumentovat všechny projevy obtěžování.⁵⁹

⁵⁷ [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.stopstalkingu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=73

⁵⁸ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing, a. s., Praha, 2008, s. 82-89.

⁵⁹ [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: www.policie.cz/clanek/stalking-nebezpecne-pronasledovani.aspx

3 DOMÁCÍ NÁSILÍ – PRÁVNÍ ASPEKTY A ČINNOST POLICIE ČR

3.1 Patologické jevy versus sociální normy

Tuto kapitolu bych si dovolil zahájit starým latinským příslovím: Pulchra res est homo, si homo est - Nádherná věc je člověk, je-li člověkem.

V celé společnosti můžeme zaznamenat nárůst patologického chování a rozvoj jeho forem. Společnost prochází vývojem, ve kterém lze vnímat řady společenským zlomů a přerodů, při podrobné analýze odhalíme celou řadu vlivů, včetně importu některých vzorců chování a to i včetně společensky nežádoucího v kontextu společenských a hospodářských změn, jako jsou nepřipravenost na nově vznikající situace, neznalost, především u mladé generace, řady vzorců modelového chování. Také se zde vyskytují chyby v socializačním procesu, projevující se v různých formách patologického chování, na kterém se podílí i malé právní vědomí o dodržování závazných společenských norem.⁶⁰

Právě socializace vytyčuje mantinely používání agrese při obraně, dosahování cílů a výchovy jedince v průběhu jeho vývoje. Při ní se předávají určité představy, normy chování, empatie a respekt a úcta k druhým lidem, uvědomění si nutnosti vyjednávání a kompromisu, neboť mezi základní lidské potřeby patří navazování a udržování interpersonálních vztahů. Je důležité, aby tyto mezilidské vztahy byly zdravé a fungující.⁶¹

Dějiny provázela určitá schémata v myšlení a jednání lidí, jež nebyla příliš přístupná změnám. Tato schémata však byla postupně narušována, některá časem zanikla, aby na jejich místo mohly nastoupit nové hodnotové modely. K prosazení silně přispěly nové empirické poznatky, a proto došlo k nezbytné změně. A tak se plíživě, ale zásadně změnilo i lidské chování.

Sociální patologické jevy vnímáme jako sociální deviace se záporným významem. Je to jednání, které porušuje určitou sociální normu, jednání zahrnující různé druhy

⁶⁰ Vykopalová, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2002, s. 5.

⁶¹ Poněšický, J. Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie. Triton, Praha, 2010, s. 79.

chování, fenomény, které v nás vzbuzují obavy a vnímáme je jako problémové. Tyto jevy se vyskytují především ve společnosti, která se nachází v období přerodu.⁶²

Deviaci můžeme tedy v nejobecnějším smyslu vymezit a chápat jako odchylku v chování od očekávaného kulturně podmíněného pravidla chování.⁶³

Existují čtyři obecné teorie deviantního chování. Za prve jde o teorii kulturního přenosu, která zastává názor, že deviantní chování je naučeno v interakci s jinými lidmi a v určitých subkulturách se považuje za normální.

Druhá je teorie strukturálního tlaku vychází z premisy, že ve společnosti vznikají stavy a situace, na které část populace reaguje chováním, které se odklání od normy.

Další, teorie kontrolní, vysvětluje vznik deviantního chování u lidí malou či vůbec žádnou sociální kontrolou, kdy konformní jednání přičítá silné sociální kontrole ze strany okolí.

Jako poslední je uváděna etiketizační teorie, jde o stigmatizaci chování jedné skupiny lidí ze strany lidí s vysokým sociálním statutem.⁶⁴

Deviantní chování, bývá postihováno ze strany státu až v případě, kdy jednání je s rozporem s příslušnou právní normou. Existuje však i jistý nepsaný toleranční limit, kdy každá společnost a kultura má tuto hranici nastavenou odlišně. Jde o to, že daná právní norma, či explicitní pravidlo není dodržováno doslova za každé sociální situace.

Nejfrektovanější deviantní chování spojuje jeden prvek, závislostní chování. Je to stav vyskytující se v lidské populaci od nepaměti. Člověk má tendenci vyhledávat situace, ve kterých je mu příjemně. Problém nastává, když člověk takové situace vyhledává či navozuje proto, aby odstranil abstinenci příznaky. Závislost vzniká postupně a jejím bazálním znakem je chroničnost. V dnešní době se již závislost nevyskytuje jen v oblasti zneužívání omamných a návykových látek, ale také ve způsobech chování při pracovních činnostech, stravovacích zvycích, trávení volného času či jednání s určitými osobami, především v kontextu s domácím násilím. Dochází zde k narušení sociálních vztahů,

⁶² Mühlpachr, P. Sociopatologie. Masarykova univerzita, Brno, 2008, s. 23 - 36.

⁶³ Urbanová, M. Sociální kultura a právo. Masarykova univerzita, Brno, 2003, s. 37.

⁶⁴ Mühlpachr, P. Sociopatologie. Masarykova univerzita, Brno, 2008, s 36-38 .

ke vzniku patologického jednání k blízké osobě, ke ztrátě schopnosti racionálně myslet a ovládat své chování a jednání.⁶⁵

V dřívější společnosti, byla patrná tolerance vůči násilí, jak vyplývá z historických pramenů. U starověkých kultur nebylo až tak výjimečné omezování počtu dětí jejich fyzickou likvidací. V dnešní společnosti se již na dítě nedíváme jako na pouhou věc bez duše. O společnosti, která nezaujme postoj jednoznačný a důsledný proti násilí, nebo je dokonce toleruje, se dá říci, že násilí nepřímo podporuje.⁶⁶

3.2 Domácí násilí a vnitrostátní právní systém 1951-2006

Jak název kapitoly napovídá, vnitrostátní právní systém vymezuje domácí násilí jako specifický fenomén až od roku 1951. Do této doby více méně platilo, že do věcí rodiny se nemá nikdo míchat a téma násilí v rodinách bylo tabu.

Do roku 1950 u nás platil rakouský Obecný zákoník občanský z roku 1811, který vešel v platnost v roce 1812, jako zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský. Podle tohoto zákona mělo dítě velmi omezená práva, a v rodinách se uplatňoval patriarchát. Otec vybíral dětem jméno a rozhodoval i o jejich osudu, čím se vyučí syn nebo za koho se provdá dcera. Ke sňatku dítěte bylo potřeba otcova požehnání. Děti i manželka byly otcí rodiny povinovány bezvýhradnou poslušností. Tělesné tresty byly součástí domácí, ale i školní výchovy.

Ženám tehdejší zákon přiznával jen málo práv a mnoho povinností. Ze zákona byly povinny muže poslouchat a plnit jeho příkazy. A proto v té době nebylo možné obvinít manžela ze znásilnění, protože tehdejší morálka stanovovala, že žena musí být vždy poslušná i v intimní oblasti. Pokud došlo k rozpadu manželství, děti zůstávaly u otce.⁶⁷

V roce 1949 vyšel zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, účinný od roku 1950, který znamenal převrat v rodinném právu. Zrovnoprávnil postavení muže a ženy, kdy jim zaručoval stejná práva a povinnosti. Moc otcovská byla nahrazena mocí

⁶⁵ Medová, L. Domácí násilí a jeho příčiny. 2011.

⁶⁶ Gjuríčová, Š. Kocourková, J. Koutek, J. Podoby násilí v rodině. Vyšehrad, Praha, 2000, s. 12-14.

⁶⁷ Veselá, R. Vývoj rodinného práva do roku 1938. Brno, Masarykova univerzita, 1993, s. 6.

rodičovskou a zákon vysloveně uvádí, že k volbě povolání a změně zaměstnání nepotřebuje žádný z manželů souhlas druhého manžela.

Rakouský občanský zákoník nahradil zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. Ten již vymezuje osobu blízkou ve významu, tak jak je chápána i dnes. V zákoně č. 87/1950 Sb., trestní řád, je vyslychané osobě v § 111 dáno právo odepřít výpověď, jde-li o osobu blízkou.⁶⁸

Trestní zákon č. 86/1950 Sb., již uvádí trestné činy Týrání svěřené osoby, který postihoval spíše fyzické násilí a ublížení na zdraví. Stejně tak i v dnešní době je psychické týrání, je-li způsobováno samostatně, špatně prokazatelné. Dále je zde trestný čin Omezování osobní svobody, Zbavení osobní svobody, Vydírání, Útisk, Znásilnění, Pohlavní zneužití. V tomto zákoně také existoval trestný čin Nebezpečné vyhrožování, který se však týkal obecného nebezpečí a nikoli soukromé osoby. V dalších letech byly novelami do trestního zákona přidány nové skutkové podstaty, jako Ublížení na zdraví nebo Porušování domovní svobody.

Důležitým zákonem té doby je také zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní. Ten řešil ve své jurisdikci přestupky. Zakotvoval ochranu občanského soužití, i když pouze všeobecně. Obsahuje také přestupek nebezpečné vyhrožování. Také zde platí ustanovení o osobě blízké, kdy je kodifikováno její práva odepřít výpověď.

V roce 1961 zcela nahradily výše uvedené zákony, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. V tomto roce bylo novelizováno i přestupkové právo a do zákona č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, byl vložen přestupek Provinění proti socialistickému soužití, který obsahuje i ustanovení o schválnostech a hrubém jednání, které se analogicky dalo aplikovat i na neshody v rodinách. Tento zákon ochraňoval i děti. Přestupek Provinění proti rodinným vztahům řešil zanedbání péče a výchovy a také podávání alkoholu osobám mladším osmnácti let.⁶⁹

Zákon o právu rodinném z roku 1949 nahradil zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který zavádí vzájemnou vyživovací povinnost mezi manžely a mezi rodiči a dětmi.

⁶⁸ Zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád. Aplikace Aspi.

⁶⁹ Zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku. Aplikace Aspi.

Tuto povinnost podrobněji rozvádí i novela, zákon č. 66/1983 Sb., o rodině, který vyslovuje rovnost v manželství, ochranu mateřství a povinnost vzájemné pomoci.⁷⁰

Na ochranu dětí byla v roce 1989 v New Yorku přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů Úmluva o právech dítěte, platná od roku 1990. V tomto roce ji ratifikovala i tehdejší Československá federativní republika a Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. vstoupila u nás úmluva v platnost. Obsahovala základní principy jako právo na život a přežití, které dítěti zaručuje právo na uspokojování základních potřeb, právo na rozvoj, tzn. na vzdělání, hru, svobodu myšlení, právo na svobodný přístup k informacím. Právo na ochranu před násilím, zanedbáváním, zneužíváním, před poškozováním práv v systému práva dané společnosti. Také je zde zakotveno právo na participaci, umožňující vyjádřit se dítěti ke všemu, co se ho týká. Jako každá mezinárodní smlouva je Úmluva nadřazena vnitrostátním zákonům, které s ní nesmí být v rozporu.⁷¹

Do této doby byly projevy domácího násilí, tak jak jej vymezuje současná legislativa, řešeny jako přestupky proti občanskému soužití. Pokud následky takového jednání byly závažnější a konáním došlo k újmě na zdraví, sexuálnímu zneužívání či ohrožování mravní výchovy, bylo toto jednání podřazováno pod samostatné skutkové podstaty daných trestných činů.

Jistou pomoc obětem domácího násilí přinesl zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení. Ten nabízel psychologickou a sociální pomoci osobám, které byly ohroženy domácím násilím, a to buď ambulantní formou, či umístěním v azylových domech. V tomto roce vznikala první intervenční centra, koordinující spolupráci mezi jednotlivými institucemi. Status těchto center upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.⁷²

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, nahradil všechny předchozí zákony, týkající se přestupků a nabyl účinnosti 1. července roku 1990. Ochrana nezletilých před alkoholismem, v souladu s Úmluvou o právech dítěte, je zakotvena v § 31, který upravuje ohrožování výchovy a vzdělávání nezletilého a zanedbávání péče

⁷⁰ [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1983&What=Rok&stranka=2>

⁷¹ [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: www.absolventi.gymcheb.cz/2007/mihrubo/umluva.htm

⁷² [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6260>

o povinnou školní docházku žáka. Přestupky proti občanskému soužití dle § 49 zahrnují nejen ublížení na zdraví, ale i vyhrožování ublížením.

Dne 9. ledna 1991 vyhlásilo Federální shromáždění ČSFR ústavní zákon č. 23/1991 Sb., Listinu základních práv a svobod. Respektovala základních principy mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, tyto jsou nadřazeny národnímu právu a všechny další zákony s ní nesmí být v rozporu. K nejzákladnějším právům člověka patří právo na život, na nedotknutelnost osoby a soukromí, zákaz mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení, právo na důstojnost, čest, dobrou pověst, právo na ochranu před zásahem do soukromí a rodinného života, na ochranu zdraví a další. V článku 32 je uvedeno, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochranu zaručuje Listina dětem a mladistvým. Děti mají právo na výchovu, péči a vzdělání. Listina základních práv a svobod se stala součástí ústavního pořádku České republiky jako Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Vydaný zákon č. 210/1998 Sb., o rodině. Ve shodě s Úmluvou o právech dítěte upravuje v Hlavě I. rodičovskou odpovědnost a vymezuje práva a povinnosti rodičů a dětí. Nově je v Hlavě II. upraveno postavení orgánů sociálně právní ochrany dětí, jejich pravomoci a působnost.

Následný zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, vymezuje orgány a úřady, jakož i zásady ochrany práv dítěte. Zakotvuje preventivní úlohu, poradenskou činnost a výchovné opatření na ochranu dětí. Konkretizuje pravomoci v případech rozhodování o svěřením dítěte do ústavní péče, adopce nebo pěstounské péče. Vymezuje roli Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky. Zákon vyjmenovává zařízení orgánu sociálně právní ochrany dětí. Tento zákon si vynutil souběžné změny trestního, přestupkového, rodinného a sociálního práva tak, aby nebyly ve vzájemném rozporu.⁷³

Významným počinem v boji s domácím násilím byla novelizace trestního zákona, zákon č. 91/2004 Sb., ust. § 34 zpřisňuje sankce a zvyšuje trestní sazbu za trestnou činnost, páchanou na osobě mladší 15 let, těhotné, nemocné, vysokého věku a nemohoucí. V souvislosti s domácím násilím byl za § 215 – Týrání svěřené osoby vložen nový trestný

⁷³ [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6341>

čin a to Týrání osoby, žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a, tento paragraf však nepřinesl podstatné změny v oznamování a trestání domácího násilí. U domácího násilí je pachatelem zpravidla osoba blízká a oběť at' již pod nátlakem či z falešného pocitu viny, většinou nedala souhlas s trestním stíháním.⁷⁴

Na tuto skutečnost reagoval zákon č. 134/2006 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999Sb., který přinesl podstatné změny zejména v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Zde bylo nově uvedeno, že ochrana se zaměřuje i na děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami, které odpovídají za jejich výchovu. Dále zde byla upravena povinnost zdravotnických zařízení při ošetřování úrazu dítěte v případě podezření na týrání, zneužívání či zanedbávání zajistit záznam o úrazu a tento záznam poslat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, stejně tak povinnost těmto úřadům oznámit i opuštění novorozeněte matkou. Za porušením této povinnosti hrozí, dle zákona o Orgánu sociálně právní ochrany dětí, sankce do výše 50.000,- Kč. Zákon také rozšiřuje pravomoci Komise pro sociálně právní ochranu dětí v tom, že tyto navrhuje a posuzuje preventivní programy na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí a zajišťuje projednávání jednotlivých případů a doporučuje opatření. Dále je zde upraveno protiprávní narušování výchovy, ponižování, ponechání dítěte bez dozoru, nepřiměřené tresty nebo maření výkonu úředního rozhodnutí a to ze strany toho, komu byly děti svěřeny do péče, kdy nejde o rodiče nebo pěstouny. Změny vedly k vydání nového zákona o sociálně právní ochraně dětí, zákona č. 373/2006 Sb.⁷⁵

V březnu roku 2006 byl vydán zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé další zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, doznal těchto změn: za § 21 byl vložen § 21a - § 21d, ve kterých je stanoveno oprávnění policie rozhodnout o vykázaní násilné osoby ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj. Za § 42m je potom vložen § 42n, který upravuje zpracovávání osobních údajů v souvislosti s vykázaním. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád se také mění a to v souvislosti s předběžným opatřením, které soud uloží agresorovi, po jeho předchozím vykázaní Policií České republiky. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, vkládá do § 171, odst. 1 – Maření výkonu úředního rozhodnutí za písm. d) nové písmeno e) – Maření rozhodnutí o vykázaní.

⁷⁴ Zákon č. 91/2004 Sb. Aplikace Aspi.

⁷⁵ Zákon č. 373/2006 Sb. Aplikace Aspi.

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, byl rozšířen o písm. l) v § 73 odst. 6, kde je uvedeno, že v rámci sociální péče se poskytuje také pomoc v intervenčních centrech a za § 74 se vkládají §§ 74a, 74b, upravující psychologickou, sociální, azylovou, ambulantní, lékařskou a právní pomoc osobám ohroženým násilím ze strany osob blízkých nebo osob žijících ve společném obydlí. Povinností intervenčních center je do 48 hodin od doby, kdy se o vykazání dověděly, kontaktovat ohroženou osobu a dále oznamovat příslušnému krajskému úřadu počet ohrožených osob v domácnosti.⁷⁶

3.3 Současná legislativa

Další případy týrání a zneužívání si vynutily legislativní úpravy i po roce 2006, a to např. změnu trestního zákona v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí, zákonem č. 271/2007 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb. Upevnění svého postavení v našem právním systému získala i intervenční centra, kdy zákon č. 29/2007 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., doplňuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Do § 34 je totiž vloženo ustanovení, které zahrnuje intervenční centra do zařízení sociálních služeb, § 60a konkretizuje a vymezuje činnost intervenčních center, jejich kompetence a povinnosti.⁷⁷

Dalším velmi důležitým zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé další zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který vešel v platnost 1. ledna 2007, se budu věnovat v samostatné kapitole.

Novelizacemi a doplňováním zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, se stal tento zákon časem nepřehledným a tak i zde byla nutná změna. Trestní právo bylo nově kodifikováno a do českého právního řádu vstoupilo jako zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s účinností od 1. ledna 2010.⁷⁸

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v souladu s mezinárodními dokumenty o lidských právech, které jsou pro země, jež je ratifikovaly, závazné, a souběžně v souladu s Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod, na rozdíl od předchozího trestního zákona, klade do popředí ochranu života a zdraví člověka, jednotlivce, jeho právo

⁷⁶ [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=24913

⁷⁷ [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=25226

⁷⁸ [online]. [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx

na svobodu, kdy lidskou důstojnost staví před ochranu majetku a před všechna další ustanovení zákona. Na základě těchto hodnot jsou hlavy zvláštní části zákona členěny takto: Hlava I. – trestné činy proti životu a zdraví, na prvním místě zde stojí § 140 – vražda. Za trestné činy hlavy první, které směřují proti životu a zdraví, lze uložit nejpřísnější tresty, většinou jde o zločiny, kde horní hranice trestu převyšuje pět let odnětí svobody. Nejen v hlavě první je trestní sazba zvýšena v případech, kdy trestné činy směřují proti dítěti, těhotné ženě, osobě nemocné či postižené a proti osobě vysokého věku.

V hlavě druhé jsou zastoupeny trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, kam zahrnujeme i trestný čin zbavení osobní svobody a omezování osobní svobody, které úzce souvisí s domácím násilím. Sexuálně motivované trestné činy jsou již obsaženy samostatně v hlavě třetí – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Zákon zde přiznává status oběti také muži, nejenom ženě a dítěti. Hlava čtvrtá obsahuje trestné činy proti rodině a dítěti. Hlava první až čtvrtá shromažďuje všechny trestné činy, které mají souvislost s domácím násilím a byly do trestního práva implementovány novelizacemi uplynulých let.⁷⁹

V případech, které vykazují znaky domácího násilí, ale ještě nedosáhly takové intenzity, aby jednání násilné osoby naplňovalo skutkovou podstatu trestného činu, jsou jednotlivé případy řešeny v rovině přestupkového zákona, buď jako přestupky proti občanskému soužití nebo také jako přestupky proti majetku v případě, že dojde k ničení věcí a škoda nepřesáhne částku 5.000,- Kč.⁸⁰

Trestní zákoník kromě trestného činu Týrání osoby žijící ve společném obydlí podle ustanovení § 199 trestního zpravidla uvádí další trestné činy směřující proti druhé mnohdy blízké osobě, těmito jsou Vražda podle § 140, Zabití dle § 141, trestního zákoníku, Ublížení na zdraví podle § 146, Zbavení osobní svobody podle § 170, Omezování osobní svobody podle § 171, Vydírání podle § 175, Útisk podle § 177, Porušování domovní svobody dle § 178, Znásilnění podle § 185, Sexuální nátlak podle § 186, Pohlavní zneužití podle § 187, Zneužití dítěte k výrobě pornografie podle § 193, Opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195, Týrání svěřené osoby podle § 198, Neoprávněný zásah

⁷⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Aplikace Aspi.

⁸⁰ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Aplikace Aspi.

do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru podle § 208, Poškození cizí věci podle § 228.

Ve vztahu k institutu vykázání je důležité ustanovení § 337 trestního zákoníku Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. Dále sem je ještě možno počítat trestný čin Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 352 a trestný čin Nebezpečné vyhrožování podle § 353 trestního zákoníku.

Poznatky z minulých let ukázaly, jak nebezpečné může být ukončení vztahu a opuštění partnera, zejména pro oběti partnerského násilí. Osoby, které našly sílu odejít od svého trýznitele, jsou často i po rozchodu či rozvodu pronásledovány ze strany bývalého partnera. Je jim vyhrožováno a někdy dochází i k ničení jejich věcí. Takovéto nebezpečné pronásledování může skončit i fyzickými útoky, nebo až vraždou oběti.⁸¹

V souvislosti se stalkingem byl do nového trestního zákoníku zařazen také trestný čin Nebezpečné pronásledování podle § 354. V souvislosti s domácím násilím můžeme dále uplatnit § 367 Nepřekážení trestného činu a § 368 Neoznámení trestného činu a to v případech, kdy o trestném jednání věděli nejenom příbuzní a sousedé, ale také např. lékaři či sociální pracovníci, a páchaní trestného činu nezabránili či takové jednání neoznámili, i když tak měli učinit z povinnosti dané zákonem.⁸²

3.4 Postup Policie ČR

Povinností každého policisty je přijmout oznámení o každém incidentu se znaky domácího násilí, vyhodnotit možnou hrozbu a to i za použití dostupných informačních systémů Policie České republiky a zajistit provedení všech nezbytných úkonů.

V případě oznámení incidentu na tísňové lince 158, kdy policisté přijedou přímo na místo události, vyžádají si souhlas ke vstupu do společného obydlí. V případě více uživatelů bytu postačí ke vstupu příslušníka Policie České republiky do společného obydlí souhlas kteréhokoliv z nich. Pokud ke vstupu do společného obydlí není dán souhlas, policisté mohou využít oprávnění vstupu do obydlí bez takového souhlasu podle

⁸¹ Březík, M. Zastavme domácí násilí v rodinách. 2011.

⁸² [online]. [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx

§ 40 zákona o Policii České republiky, kdy věc nesnese odkladu a vstup je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví. Není-li možné učinit na místě objektivní závěr o existujícím ohrožení, policisté kontaktují operační středisko, které se pokusí navázat kontakt s ohroženou osobou jinou cestou.

Pokud na místě dochází k protiprávnímu jednání i po příjezdu policie, zajistí policisté oddělení násilné osoby od ohrožené osoby. Jsou-li splněny podmínky dané zákonem, policisté v případě potřeby omezí násilnou osobu na osobní svobodě.⁸³

V případě že došlo ke zranění zúčastněných osob, je potřeba zajistit lékařskou pomoc. Při účasti dětí, ať už jako svědků či jako obětí, je nutno zjistit, v jakém jsou stavu a zda byly přímo dotčeny násilným jednáním. Je-li zjištěno, že násilná osoba setrvává v obydlí ohrožené osoby neoprávněně, vyzve policejní orgán násilnou osobu, aby obydlí opustila, kdy se však nejedná o užití institutu vykázání. Násilná osoba je poučena, že neoprávněné setrvání v obydlí je kvalifikováno jako trestný čin Porušování domovní svobody dle ustanovení § 178 trestního zákoníku.⁸⁴

K vyhodnocování, zda jsou přítomny znaky typické pro domácího násilí, využije policista jako pomůcku při komunikaci s násilnou a ohroženou osobou formulář „Otázky SARA DN“⁸⁵, který je po vyplnění součástí spisového materiálu vedeného v dané věci pod příslušným číslem jednacím. Dotazník SARA DN obsahuje 15 strukturovaných otázek vyhodnocujících rizikové faktory. Pět otázek odhaluje rizikové faktory u násilné osoby v současném vztahu, dalších pět otázek umožní rychlé zjištění rizikových faktorů u násilné osoby v rámci obecných sklonů k násilí. Posledních pět otázek pomáhá zjistit rizikové faktory a zranitelnost osoby ohrožené domácím násilím. Dotazník však není jediným zdrojem informací, z kterého se vyhodnocuje, zda by se mohlo jednat o domácího násilí, provádí se prohlídka prostor, kde došlo k násilnému jednání, vychází se také z vysvětlení podaných ohroženou a násilnou osobou, výpovědí svědků incidentu a z dostupných evidencí.

⁸³ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

⁸⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁸⁵ SARA DN je diagnostickou metodou, na základě které mohou policisté určit míru rizika domácího násilí. Název SARA je utvořený z počátečních písmen slov Spousal Assault Risk Assessment. Jejimi autory jsou P.R. Kropp a H. Belfrage. Od nich získal povolení Bílý kruh bezpečí k tomu, aby ji mohl dále šířit.

V případě podezření na domácí násilí může být za účelem analýzy situace telefonicky kontaktován specialista zařazený ve Skupině domácí násilí. Jde o specializovanou skupinu, která je součástí Služby kriminální policie a vyšetřování, působící při Krajských ředitelstvích Policie České republiky. V Brně je zřízena při Městském ředitelství Policie České republiky Brno. Tento specialista může být přivolán na místo i přímo a v jeho kompetenci je také oprávnění provádět vykázaní.

Výše popsané činnosti jsou prvotními úkony. Při nich policista poskytne oběti základní informace, předá kontakt na organizace, kde může vyhledat pomoc při řešení životní situace. V případě účasti dětí vyrozumí o nastalé situaci policista Orgán sociálně právní ochrany dětí.⁸⁶

Pokud policejní orgán dospěje k závěru, že v tomto konkrétním případě nebyla naplněna skutková podstata přestupku či trestného činu a ve věci se nejedná o domácí násilí, je i v takovém případě sepsán záznam, který může posloužit v budoucnu jak anamnéza pokud by v domácnosti opět museli policisté zasahovat. Skupina domácího násilí do těchto případů může nahlížet a konkrétní věc sama vyhodnotit. Je také kompetentní ke shromažďování statistických údajů o výskytu domácího násilí.

3.5 Právní institut vykázaní

Institut vykázaní řeší nerovnoměrný vztah mezi násilnou osobou a obětí domácího násilí. Před přijetím tohoto opatření neměla oběť k dispozici žádné právní prostředky, kterými by se mohla bránit proti domácímu násilí. V případě, že se oběť dokázala postavit proti domácímu násilí, její jedinou obranou byl útěk před násilnou osobou ze společného obydlí a byla nucena hledat pomoc u příbuzných či v azylovém domě. Násilník zůstal v bytě a nebyl nucen nic řešit.

Podle bodu 21 části B přílohy Doporučení Výboru ministrů R (90) 2 o sociálních opatřeních týkajících se násilí v rodině⁸⁷, přijatého dne 15. 1. 1990, bylo stanoveno, že v případě existence právní možnosti pro odstranění násilné osoby ze společného obydlí,

⁸⁶ Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/200 o provádění vykázaní. Praha: Policejní prezidium, 2010. 7 listů.

⁸⁷ [online]. [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: <https://wcd.coe.int/com.instraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=569827&SecMode=1&DocId=589942&Usage=2>

měly by být možnosti vykázaní násilné osoby ze společného obydlí použity. Po nabytí účinnosti takovéto ochrany před domácím násilím, je právě násilník ten, který pocítí škodlivost svého jednání, nese za něj plnou odpovědnost a musí strpět omezení v podobě vykázaní ze společného obydlí a další povinnosti uložené soudem. Znění vycházelo z poslaneckého návrhu zákona č. 828⁸⁸, který měnil některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ze dne 5. listopadu 2004. Zákon přinesl novou úpravu institutu vykázaní jak v občanskoprávní rovině prostřednictvím občanského soudního řádu, ale také novelizoval zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, který poskytl Policii ČR novou pravomoc vykázat násilníka ze společného obydlí a podle ustanovení § 21a až 21b zakázat mu do něj vstup.

Zákon v oblasti ochrany před domácím násilím zakotvil do ustanovení § 76b občanského soudního řádu předběžné opatření, kterým se může osoba postihnutá domácím násilím u soudu účinně bránit. Dle ustanovení § 76b odst. 1. předseda senátu musí na návrh navrhovatele vydat předběžné opatření, v případě je-li jednáním účastníka, proti kterému návrh směřuje, vážným způsobem ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost navrhovatele. Toto předběžné opatření ukládá povinnost účastníku, aby: podle písm. a) opustil společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval; podle písm. b) nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržoval se tam; podle písm. c) se zdržel setkávání s navrhovatelem a podle písm. d) se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem. Z těchto povinností mohou být soudem v předběžném opatření účastníku, proti kterému návrh směřuje, stanoveny výjimky, a to s přihlédnutím k jeho oprávněným zájmům.⁸⁹

Vykázaní je speciálním předběžným opatřením, a proto se na něj uplatní podpůrně i obecná ustanovení týkající se předběžného opatření uvedená v ustanovení § 74 a násl. občanského soudního řádu. Podle ust. § 74 odst. 1 občanského soudního řádu, může být předběžné opatření soudem nařízeno v případech zatímní potřeby upravení poměrů účastníků. V ust. § 76 odst. 1 písm. f) občanského soudního řádu se nachází obecná právní úprava ukládání povinností předběžným opatřením – lze v něm stanovit

⁸⁸ [online]. [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=828&CT1=4>

⁸⁹ Novotná, P. Výkon rozhodnutí ve věcech domácího násilí. 2011.

povinnost něco vykonat, něčeho se zdržet nebo něco snášet, dle ustanovení § 76b odst. 1 občanského soudního řádu.

Do zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky byla vložena ustanovení §§ 44-47 o vykázání, a policie proto postupuje v případech ohrožení podle zákona o Policii České republiky. Podle tohoto zákona je policista služebně zařazený ve Službě kriminální policie a vyšetřování nebo ve službě pořádkové policie, služebně zařazený na obvodním nebo místním oddělení policie, pokud byl k posuzování incidentů řádně proškolen, oprávněn vykázat násilnou osobu. Tam, kde jsou při Službě kriminální policie a vyšetřování zřízeny skupiny Domácího násilí, jsou k provádění vykázání kompetentní policisté zde zařazení.⁹⁰

Při provádění úkonů souvisejících s vykázáním je policista povinen zajistit přítomnost nezúčastněné osoby. Této povinnosti je zproštěn v případě, kdy hrozí nebezpečí z prodlení, zejména pak v případě, pokud by v souvislosti se zajišťováním přítomnosti nezúčastněné osoby hrozilo vyhrocení konfliktu nebo pokud by zajišťování přítomnosti nezúčastněné osoby bylo spojeno s nepřiměřenou čekací dobou. Nezúčastněnou osobou nemůže být jiný policista.

Po ústním vykázání násilné osoby poučí obě strany o jejich právech a povinnostech. Následně vyhotoví písemné potvrzení o vykázání, které spolu s poučením předá ohrožené osobě a vykázané osobě proti podpisu. Jeden výtisk je součástí spisového materiálu. V případě, že vykázaná či ohrožená osoba odmítne podpisem stvrdit převzetí potvrzení o vykázání či poučení, nebo je odmítne převzít, policista tuto skutečnost zapíše do potvrzení o vykázání.

Prostor, na který se vykázání vztahuje, musí být přesně a jasně vymezen. Vykázaná osoba musí odevzdat všechny klíče od společného obydlí, které má v držení. Vydání či nevydání klíčů, spolu s důvody, se poznačí v potvrzení o vykázání. Vykázání trvá po dobu 10 dnů, lhůta začíná běžet dnem následujícím po dni, v němž došlo k vykázání, a končí ve 24:00 hodin desátého dne. Lhůta o vykázání může být příslušným soudem prodloužena na základě vydání předběžného opatření nebo návrhu na takové opatření

⁹⁰ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

ze strany ohrožené osoby. Stanovenou dobu vykazání nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby.

V případě, že vykázaná osoba nedovršila věk 18 let a jsou-li dány podmínky pro vykazání, policista ji vykáže a předá orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁹¹

Je-li ohroženou osobou osoba vysokého věku, nemohoucí nebo nemocná osoba, která je odkázána na péči či pomoc vykázané osoby a nemůže-li péči či pomoc ohrožené osobě poskytnout jiná vhodná osoba, je policista povinen uvědomit příslušný odbor sociální péče obecního nebo městského úřadu.⁹²

Policista do 24 hodin od vykazání zašle kopii úředního záznamu o vykazání příslušnému intervenčnímu centru a soudu, věcně a místně příslušnému k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu. Pokud ve společném obydlí žije nezletilá osoba, zašle kopii úředního záznamu o vykazání v této lhůtě i příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí prostřednictvím systému včasné intervence. Ve lhůtě 3 dnů od vykazání provede policista, který osobu vykázal, kontrolu, zda osoba vykázaná dodržuje povinnosti vyplývající z vykazání, zda se nezdržuje v prostoru vymezeném policistou v potvrzení o vykazání a zda se zdržuje styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou. O provedené kontrole a o zjištěných skutečnostech policista sepíše úřední záznam o provedení kontroly dodržování povinností vyplývajících z vykazání.

3.6 Zákon č. 135/2006 Sb.

Nejvýznamnějším právním pramenem v oblasti domácího násilí, je zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který byl přijat dne 31. března roku 2006, a nabyl účinnosti 1. ledna roku 2007. Vznikl hlavně na základě intervence Aliance proti domácímu násilí. Zatímco v jiných zemích vykazání fungovalo už řadu let, např. v Rakousku od roku 1996, u nás byla situace taková, že ten, kdo opouštěl společné obydlí byla zpravidla oběť, nezřídka i s dětmi,

⁹¹ Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/200 o provádění vykazání.

⁹² Metodický pokyn ředitele Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republiky č. 2/2004.

pokud neměla kam jít, tak zůstávala s násilníkem ve společné domácnosti. Zákon o vykázaní toto změnil.

Tak jako v Rakousku či Německu zákonodárce upravuje oblast domácího násilí jediným zákonem, který však zasahuje do více právních odvětví. Na rozdíl od těchto zákonů však sám nezakládá nová práva či povinnosti, které by stály odloučeně od jiných zákonů, pouze novelizuje stávající právní předpisy, a to s výjimkou trestního zákoníku. Zákon byl přijat po několika změnách a oproti původním návrhům, zejména v oblasti práva občanského je daleko velkorysejší. Počítá se samostatným soudním řízením, které civilním soudům umožní řešit osobitou situaci domácího násilí a do právního řádu zejména nebyla zakotvena ustanovení, která by ve vazbě na domácí násilí a rodinné obydlí novelizovala institut podílového spoluvlastnictví, společného jmění manželů i společného nájmu bytu manžely.⁹³

Do současnosti byl zákon o domácím násilí dvakrát novelizován. Poprvé novelou č. 29/2007 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., která zrušila jeho čtvrtou a pátou část, jež se zabývaly sociálním zabezpečením a upravovaly i působnost intervenčních center.⁹⁴ Nově se tímto zabývá zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Podruhé byl novelizován zákonem č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii ČR. V rámci tohoto zákona byla zrušena první část zákona o domácím násilí, která upravovala institut vykázaní. Obsah této části byl v pozměněné podobě aplikován do zákona č. 273/2008 o Policii ČR.

⁹³ [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/kralickova_david.pdf

⁹⁴ Zákon č. 29/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb.

4 DOMÁCÍ NÁSILÍ – PREVENCE A POMOC

4.1 Konsekvence domácího násilí

Působení domácího násilí zanechává na svých obětech nesmazatelné stopy. Účinky mohou být na pohled viditelné, v případě násilí fyzického, nebo latentní, v případě psychického násilí.

Oběti vystavené dlouhodobě domácímu násilí prožívají pocity zvýšené psychické a emocionální lability, ztrácí sebevědomí, trpí pocity bezmoci, osamělosti, viny, strachu, oddanosti vůči trýzniteli, ztráty radosti ze života, ztráty osobní perspektivy, nedůvěry ve vlastní síly a jsou depresivně a sebedestruktivně laděné. Typickou tělesnou reakcí na krizi či stres je napětí a narušení fyziologických procesů. Dopad domácího násilí na oběť není jen krátkodobý, ale má i dlouhodobé následky. Mezi ty krátkodobé řadíme zklamání, frustraci a pocit zrady. Dlouhodobé následky zahrnují rezignaci na současný stav vyvolanou domnělou nebo reálnou představou o faktické neřešitelnosti situace či vypěstovanou patologickou závislostí oběti na agresorovi.⁹⁵

Oproti tomu následky psychického, emocionálního, sociálního nebo ekonomického násilí partnera bývají na první pohled viditelné jen zřídka. Následky takového jednání, obzvláště při dlouhodobém působení, mohou změnit osobnost oběti natolik, že v budoucnosti není již schopna samostatně vést plnohodnotný život. Realitu pak takový člověk vnímá zkresleně.

Dopad domácího násilí na oběť mohou zhoršit negativní přístup především formálních institucí a rekce sociálního okolí oběti. Následkem je pak postupná izolace obětí, ztráta jejich naděje v účinnou pomoc a nabývání přesvědčení, že v jejich situaci neexistuje možnost pomoci.⁹⁶

S následky domácího násilí se oběť vyrovnává individuálně. Závisí to na jedinečné osobnosti každého člověka, na jeho schopnosti zvládat závažné životní situace. Jako jeden z následků domácího násilí se může u oběti projevit i posttraumatická stresová porucha, která vyžaduje odbornou psychiatrickou či psychoterapeutickou pomoc. Jde o soubor

⁹⁵ Netík, K. a kol. Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie. Praha, C.H.Beck, s. 90 – 91.

⁹⁶ Huňková, M. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Justiční akademie České republiky, Mimoň, 2004, s. 73 – 76.

různých poruch chování a prožívání, včetně somatických reakcí, jako je porucha spánku, potivost, třes, nevolnost atd., které zapříčinil extrémní stresový prožitek vymykající se běžné lidské zkušenosti.⁹⁷

Poprvé byl tento pojem uveden v roce 1968 ve druhém vydání Diagnostického a statistického manuálu, kde byl připojen k poruchám přizpůsobení. Při analýze dopadu domácího násilí se vychází ze symptomů, které jsou pozorovány při této poruše.⁹⁸ Zrádná je především skutečnost, že různé symptomy se mohou projevit až v delším časovém horizontu od prožité krize. Prožitá traumatická událost je neustále znovuprožívána, dostávají se vtíravý a neodbytný pocity prožívání traumatické události, noční můry a intenzivní psychická bolest. Takto nemocný člověk se izoluje a odcizuje vůči ostatním. Není schopen autenticky prožívat city a je neustále citově i tělesně připraven na další trauma. Posttraumatická stresová porucha omezuje uplatnění jedince v profesním i v soukromém životě.

Další psychickou poruchou vyvolanou domácím násilím může být tzv. Stockholmský syndrom, vyskytující se především u dlouhodobých případů domácího násilí. Poprvé byl tento fenomén popsán v 70. letech 20. století v souvislosti s přepadením stockholmské banky, při němž útočníci zadržovali rukojmí po několik dnů. Z obavy o svůj život došlo k identifikaci oběti s jednáním násilníka a podvědomě se mu snažila zavděčit, aby tím pro sebe získala lepší zacházení. Stockholmský syndrom vzniká při splnění těchto podmínek. Život oběti se nachází v neustálém a intenzivním ohrožení, je izolována od lidí a v konečné fázi pocituje přechodnou náklonnost k násilníkovi.

Syndrom týrané ženy se vyskytuje u případů domácího násilí páchaného na ženě. Porucha má specifické projevy i konsekvence, vedoucí ke snížení pudu sebezáchovy a schopnosti racionálního uvažování. Žena nedokáže adekvátně reagovat na násilí, které je na ní pácháno. Projevuje se tím, že oběť není schopna odejít od násilníka, je oslabena fyzicky, psychicky i morálně a má strach z reakcí násilné osoby. Žije v izolaci, stydí se, má strach o ztrátu dětí i o své ekonomické zajištění a omlouvá násilníkové chování.

⁹⁷ Čírtková, L. et. al. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha, Grada Publishing, 2007.

⁹⁸ Huňková, M. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. Justiční akademie České republiky, Mimoň, 2004, s. 76 – 77.

Dalšími oběťmi domácího násilí mohou být děti. Dětství je vnímáno jako nešťastnější období našeho života. Někteří však při vyslovení tohoto slova neprožívají příjemné pocity, neboť nevyrostli v klidném a harmonickém prostředí. Psychologové zaměřeni na biodromální psychologii se zabývají jednotlivými etapami lidského života a změnami, které je provázejí.⁹⁹

V jakékoliv životní etapě nás může potkat psychicky velmi náročná situace, která může zásadně ovlivnit přirozený vývoj. Následky takového nepřirozeného zásahu jsou tím víc devastující, čím dříve nás podobné situace postihnou.

Děti vyrůstající v rodinách, kde dochází k domácímu násilí, jsou vážně ohroženy, jednak samotnou aktuální situací v rodině, ale také i jejími škodlivými důsledky na jejich vývoj a budoucí život. Bývají jedinými svědky násilí, které se odehrává v domácnostech, za zavřenými dveřmi. Děti jsou velmi citlivé na podněty z okolí, pokud vše vidí, celá situace na ně doléhá o to tíživěji, oni jsou těmi, kteří nemají možnost se bránit. Prožívají hrůzu násilí, které vidí nebo slyší, a mnohdy musí samy čelit útokům násilného rodiče. Takové děti, pokud nemají možnost zpracovat si traumatické prožitky, jimž byly ve své rodině vystaveny, za využití specializované psychologické pomoci, jsou vážně ohroženi v možnosti prožít plnohodnotný život. Zážitek domácího násilí se tak může stát problémem, který je bude provázet nejen jejich dětstvím, ale zákonitě se promítne i do jejich vztahů v dospělosti. Už i přítomnost dítěte u domácího násilí má silný negativní dopad na utváření osobnosti dítěte.¹⁰⁰

4.2 Intervenční centra a azylové domy

V České republice existují od 1. ledna 2007 pro pomoc obětem domácího násilí intervenční centra, zřízena zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Intervenční centra jsou poradenská zařízení poskytující přechodnou nehmotnou odbornou pomoc osobám ohroženým domácím násilím, především v těch případech, kdy byl proti násilné osobě uplatněn institut vykázání. Jejich pracovníci sami kontaktují postiženou osobu nejpozději do 48 hodin od přijetí rozhodnutí o vykázání.

⁹⁹ Říčan, P. Muži, ženy a krutost. Československá psychologie, 1999, XLIII, č. 3.

¹⁰⁰ Marvanová – Vargová, B., Pokorná D., Toufarová M. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008.

Náplní intervenčních center je poskytování právní, psychologické a sociálního poradenství pro oběti trestných činů. Cílem je osvětlit daný stav a pomoci zorientovat se ve vzniklé situaci, nabídnout možná řešení. Mohou také zprostředkovat související odborné služby, případně zajistit azylové ubytování.¹⁰¹

Sociální služby v intervenčních centrech jsou poskytovány formou ambulantní, terénní nebo pobytovou. Klienti jsou směřováni a podněcováni k tomu, aby byli sami schopni řešit současnou situaci s participací svého přirozeného sociálního prostředí, tedy rodiny, přátel, spolupracovníků a sítí komunálních institucí.¹⁰² Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, uvádí, že práce intervenčních služeb má napomoci uživateli vyřešit svoji krizovou situaci a vrátit se do běžného života.¹⁰³

Dalším hlavním cílem intervenčních center je zlepšení, rozvoj a zajištění vzájemné spolupráce a reciproční informovanosti mezi ním a dalšími zúčastněnými subjekty. Sem můžeme zařadit Policii ČR, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obce, poskytovatele sociálních služeb, obecní policii, přestupkové odbory úřadů, azylová zařízení, probační a mediační službu a soudy. Na základě interdisciplinární spolupráce při řešení případů domácího násilí jsou vytvořeny interdisciplinární týmy.

Intervenční centra jsou koordinátorem interdisciplinárních týmů, zajišťují předávání informací mezi jednotlivými složkami a členy těchto týmů. Jádro týmů je tvořeno součinností mezi Policií České republiky, Organem sociální a právní ochrany dítěte a intervenčním centrem. Týmy spolupracují s neziskovými organizacemi, jako je Bílý kruh bezpečí, Rosa, Elektra a další.¹⁰⁴

Intervenční a krizová centra poskytují bezpečné ubytování po dobu až jednoho týdne, v závažných případech i déle.¹⁰⁵ V případě potřeby dlouhodobého pobytu je vhodnější pobyt v azylovém domě.

Dle Conweayové existuje v České republice asi na 120 azylových domů, kdy 31 ubytovacích zařízení je zaměřeno na pomoc týraným ženám, 57 na pomoc týraným

¹⁰¹ [online]. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.ic-brno.cz/index.php?pg=zakony-souvisejici-s-dn>

¹⁰² Voňková, J. a kol. Metodický rámec práce intervenčních center a podpora jejich vzniku. Praha, Bílý kruh bezpečí, 2007, s. 47-48.

¹⁰³ Aplikace Aspi, Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹⁰⁴ [online]. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.spondea.cz/odborna-verejnost/index.php?url=sluzby>

¹⁰⁵ [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.spondea.cz/index.php?pg=pobyt-na-krizovem-luzku>

ženám s dětmi. Lůžková kapacita těchto 88 specializovaných azylových domů je přibližně 1 120 míst a všechna jsou permanentně obsazena.¹⁰⁶

Azylové domy jsou rovněž zřízeny zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, kdy podle ustanovení § 57 tohoto zákona mohou poskytovat služby v zařízeních státních či nestátních.¹⁰⁷

Azylový dům poskytuje útočiště týrané osobě, kde si může jak fyzicky, tak psychicky odpočinout. Poskytuje dočasné útočiště osobám, jež se nemohou, nebo nechtějí obrátit s žádostí o pomoc na přátele nebo rodinu.

Tato zařízení poskytují komplexní, individuální, nepřetržitou a koncepční pomoc osobám, které se ocitnou v krizové situaci. Slouží pro práci s lidmi bez přístřeší a lidem v nouzi a nabízí jim potřebnou pomoc. Azylový dům není náhradou domova, život v něm má přesný řád, který je nutno dodržovat. Plní funkci reintegračního zařízení, které zachycuje, ubytovává a za pomoci širší spolupráce pomáhá hledat další uplatnění či zakotvení pro lidi bez přístřeší a pro lidi v nouzi.

Pro ženy, které se staly oběťmi domácího násilí, je vhodné, jsou-li umístěny v azylových domech, které jsou přímo určeny pro pomoc obětem domácího násilí. Tyto ženy prožily silně traumatizující událost, proto je nutné jim poskytnout specializovanou péči v podobě bezpečného azylového ubytování, pomoc z řad proškolených odborníků, přátelskou atmosféru a intenzivní podporu. Velmi pozitivní vliv má i komunita v azylovém domě, kterou si ženy mezi sebou utvoří. Spojuje je podobná zkušenost a vzájemné sdílení zkušeností pomáhá ženám získat náhled na situaci.¹⁰⁸

4.3 Prevence a vzdělávání veřejnosti

S nadsázkou můžeme říci, že prevence není nikdy dost, a to platí i v případě problematiky domácího násilí. Přesto, že je všeobecně zakotveno vědomí o tom, že prevence je vždy lepší, než následná intervence a to i z ekonomického hlediska, není u nás prevenci věnována dostatečná pozornost. Na internetových stránkách organizace

¹⁰⁶ Conwayová, Helen L. Domácí násilí. Praha, Albatros, 2007.

¹⁰⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Aplikace Aspi,

¹⁰⁸ Zbořilová, P. Pobyt v azylovém domě pohledem klientek, obětí domácího násilí. 2009.

Bílý kruh bezpečí je uveřejněná rozsáhlá stat' o prevenci, jedná se o teorii, souhrny a citace prací z USA.¹⁰⁹

Prevence by se měla zaměřit na odstranění předsudků a k odtabuizování tématu domácího násilí.¹¹⁰

Česká republika se zaměřuje na rozvoj veřejných diskusí na téma boje proti domácímu násilí a je zde patrné posunutí priorit o je zřejmá i ochota ke kooperaci všech zainteresovaných složek.

Stát například inscenoval, Informační kampaň vlády ČR, která byla spuštěna roku 2003 ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí, zaměřená na dospívající mládež. Prostřednictvím plakátů, pohlednic, informačních letáků a PC hry upozorňovala na škodlivost a nebezpečnost domácího násilí s odkazem na vyhledání pomoci prostřednictvím telefonické krizové linky.

Další takovou kampaní byly, Kulaté stoly pod záštitou ministerstva vnitra České republiky. V rámci kampaně proběhlo šest odborných diskusí, zaměřených na řešení problematiky omezení domácího násilí. Výstupem pak byl vypracovaný návrh koncepce koordinovaného a efektivního systému boje proti domácímu násilí v České republice. Řešila se zde otázka legitimitosti vstupu státu a jeho institucí do soukromí občanů.

Aliance proti domácímu násilí byla založena Poslaneckou sněmovnou České republiky v roce 2002. Kromě jiného se podílela na distribuci osvětových materiálů na služebny Policie ČR, do gynekologických ordinací. Spolupracuje s médii, školí sociální pracovníky, pracovníky azylových domů. Provádí terénní ověření fungování projektu Interdisciplinárního přístupu k řešení případů domácího násilí.¹¹¹

Mezi organizace zabývající se preventivně osvětovou činností patří nejen intervenční centra. Na potlačování výskytu domácího násilí a marginalizace následků takového jednání se podílejí svojí preventivní činností i neziskové organizace.

Například brněnská SPONDEA, spolupracuje se základními a středními školami. Preventivní působení na školách vychází z teze a z empirie, že je potřeba s osvětou

¹⁰⁹ [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/prevence/primarni-prevence-nasili-mezi-partnery/>

¹¹⁰ Buriánek, J. a kol. Domácí násilí na mužích a seniorech. s. 31-32.

¹¹¹ Huňková, M. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. s. 196-199.

fenoménu domácího násilí začít již na školách. Děti vystavené domácímu násilí nejsou většinou schopné správně se vypořádat se se situací a vyhledat sami pomoc a získat potřebné informace. Převážně jsou zmatené a dezorientované a může se stát, že násilné chování převezmou jako vzorec jednání a osvojí si ho. Pracovníci organizace formou přednášek a besed předávají potřebné informace dětem, a to bez přítomnosti dalších dospělých osob. Děti tak nemají obavu ze sociální kontroly a možných negativních následků a jsou více ochotny zapojit se do diskuse.¹¹²

Další neziskovou organizací, která se jako první orientovala na pomoc obětem trestných činů, je Bílý kruh bezpečí. Jde o občanské sdružení založené v roce 1992. Jeho pracovníci pořádají přednášky, semináře, kongresy, vydávají osvětové tiskopisy a plakáty, jejich cílem je přiblížit fenomén domácího násilí co nejvíce veřejnosti. Velké množství plakátů umístěných na četných místech pak umožňuje případné oběti získat nepozorovaně kontaktní údaje na příslušnou pomoc, a to bez nežádoucí pozornosti agresora.

Mezi další aktivity Bílého kruhu bezpečí patří publikační činnost, vystupování v masmédiích s cílem zvýšit právní výchovu a vědomí. Šíří informace o možnostech a prostředcích prevence před kriminalitou, především o zásadách chování, snižující riziko stát se obětí trestného činu, tedy marginalizuje viktimmnost.¹¹³ Jako jediná organizace poskytuje doprovod oběti trestného činu k soudu a je nápomocna při vymáhání odškodného.

Občanské sdružení ROSA, se mimo pomoci ženám a obětem domácího násilí věnuje také prevenci. V jejich informačních a poradenských centrech nabízí pomoc a předání informací všem, kdo o to projeví zájem. Mimo konkrétní pomoc ženám a obětem domácího násilí se zaměřuje také i na prevenci domácího násilí. K osvětě domácího násilí organizuje přednášky, semináře a konference k tomuto problému. Působí nejen na širší veřejnost, ale své aktivity zaměřuje i na odborníky.¹¹⁴

¹¹² [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.spondea.cz/odbormá-veřejnost/index.php?url=prednasky-pro-skoly>

¹¹³ Zpravodaj 2/2012, Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. s. 33 – 34.

¹¹⁴ [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.rosa-os.cz/o-nas/skoleni-seminare-a-konference/>

Také neziskové organizace realizovaly kampaně proti domácímu násilí. Například Kampaň občanského sdružení bílý kruh. Nebo Kampaň proti domácímu násilí na ženách 11 neziskových organizací - Koordona.¹¹⁵

Mimo neziskové a státní organizace se do boje s fenoménem domácího násilí zapojila i komerční sféra, firmy a média. Např. velké kosmetické firmy rozjely kampaně proti domácímu násilí prodejem náramků odhodlání a peníze z prodeje jsou věnovány na boj s tímto nežádoucím jevem. Nový trend můžeme zaznamenat i v médiích. Vzdělávacích pořadů na dané téma je stále málo, a to i ve veřejnoprávní televizi. Autoři si uvědomují, že dokumentární a vzdělávací pořady nejsou příliš vyhledávané, a proto palčivá společenská témata implementují do oblíbených seriálů, kde se objevuje týrání seniorů, zneužívání dětí i domácí násilí. Protože nám děj oblíbeného seriálu utkví v hlavě lépe než poučující dokument, je i toto cesta, jak na daný fenomén poukázat. To, že jsou případy medializovány a objevují se stále častěji, poukazuje spíše na fakt, že lidé si jich začali více všimnout a snaží se problémy řešit, než na to, že by násilí v rodinách eskalovalo.¹¹⁶

4.4 Osvěta rodiny a školy

K osvětě a ochraně rodiny přispívá jasné a srozumitelné popsání, objasnění problematiky domácího násilí.

Primární prevence by měla mířit na zvýšení citlivosti vůči fenoménu domácího násilí a k eliminaci rizik jeho vzniku.

K predikci a prevenci domácího násilí patří především pečlivý a uvážlivý výběr životního partnera. Na toto téma se v roce 2008 konala ve švýcarském Lucernu konference.¹¹⁷ Následným problémům lze předejít informovaností, co je ve vztahu v rodině a při soužití osob ve společné domácnosti považováno za normální.¹¹⁸

Úkolem sekundární prevence je včasná diagnostika domácího násilí a zabránění eskalace situace a negativním důsledkům.

¹¹⁵ Huňková, M. Domácí násilí z pohledu práva. s. 198 – 199.

¹¹⁶ Březík, M. Zastavme domácí násilí v rodinách. 2011.

¹¹⁷ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. s. 134.

¹¹⁸ Šefčík, D. Domácí násilí. s. 151-154.

Nepříznivé dopady domácího násilí se pak snaží zmírnit terciární prevence. Pomáhá postiženým osobám začít normální a kvalitní život.¹¹⁹

I Policie České republiky, Obecní policie, magistráty a obecní úřady jednotlivých měst a obcí spolu s dalšími institucemi státního sektoru spolupracují se školami na preventivních programech, pořádají školní besedy a přednášky. Ze strany škol zájem je, co však až na ojedinělé výjimky nefunguje je spolupráce rodičů a školy na prevenci patologických jevů. Přes název této kapitoly, prevence domácího násilí v rodině, tato de facto neexistuje.¹²⁰

Dne 1. ledna 2008 byl zřízený Výbor pro prevenci domácího násilí Rady vlády České republiky pro rovné příležitosti žen a mužů, který průběžně v rámci svého jednání sleduje plnění úkolů Národního akčního plánu prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014, který byl schválen vládou dne 14. 04. 2011.¹²¹ Tento plán se mimo jiné zabývá vzděláváním na bázi interdisciplinární spolupráce. Jedná se o systematické a dlouhodobé vzdělávání okruhů odborných profesí, které se při své činnosti nejčastěji přicházejí do kontaktu s osobami ohroženými domácím násilím, tedy i učitelů, vychovatelů a pedagogických pracovníků.¹²²

Jednotlivé školy mají Školský vzdělávací program, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu. Součástí jsou výukové programy zaměřené na člověka a společnost, dále na člověka a zdraví. Sem spadá výchova k občanství, prevence a osvětlení většiny patologických sociálních jevů, kterými může být mládež ohrožena.

Prevence ve školách je garantována v Metodickém pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, Čj.: 14514/2000 – 51. Na základě tohoto pokynu musí každá škola mít vypracovaný Minimální preventivní program, tento je součástí výroční zprávy dané školy, která je zveřejňována. Minimální preventivní program je základním nástrojem pro aktivitu a prevenci v resortu školství, mládeže a tělovýchovy v základních školách, středních

¹¹⁹ Šefčík, D. Domácí násilí. s. 151-154.

¹²⁰ Březík, M. Zastavme domácí násilí v rodinách. 2011.

¹²¹ [online]. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-schvalila-narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2011-2014-83245/>

¹²² Národní akční preventivní plán prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014.

školách a speciálních školách¹²³ a také ve školských a výchovných zařízeních působících mimo vyučování.¹²⁴

Na zabezpečení účinného fungování systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy se v hierarchickém postavení jednotlivých článků podílejí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor školství, mládeže a tělovýchovy krajského úřadu, Krajský školský koordinátor prevence, Okresní metodik preventivních aktivit, ředitel školy a školského zařízení, školní metodik prevence, ředitel pedagogicko-psychologické poradny, ředitel střediska výchovné péče pro děti a mládež a ředitel diagnostického ústavu.¹²⁵

4.5 Etapy pomoci obětem

První kontakt s institucí, je velmi důležitým bodem, který může též v některých případech oběť od vyhledání pomoci odradit. Důležitým aspektem je, zda oběť sama vyhledala pomoc, nebo zda kompetentní pracovník na základě zjištění, že by mohlo v domácnosti docházet k násilí, kontaktuje postiženou osobu. V případě, že se dostaneme do kontaktu s osobou, která pociťuje bolestivé následky a je zraněná, je nejdůležitější poskytnout či zajistit odborné ošetření. Velmi v budoucnu pomůže zdokumentování rozsahu zranění a dalších následků násilí.

Komunikace s osobami ohroženými či zasaženými domácím násilím má svá specifika, která v sobě odrážejí prožívání a jednání oběti domácího násilí. Pracovník pomáhající profesi musí umět navázat s obětí dobrý vztah, který je založený na úctě a respektu. Přístup pomáhajícího pracovníka má vytvořit pocit důvěry a bezpečí. Správná interakce je aspektem, který podmiňuje fungující spolupráci osoby s pomáhajícím pracovníkem. Bez vytvoření účinné komunikace není reálné poskytnout potřebnou pomoc.¹²⁶

¹²³ Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁴ §§ 20,22, 24, 26, 27, 27a 27b, 30, 31 zák. ČNR č. 76/1978, o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁵ Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže

¹²⁶ Špatenková, N., Králová, J., Základní otázky komunikace. Komunikace (nejen) pro sestry. Praha, Galén, 2009, s. 7.

V rámci komunikace je potřeba rozkrýt a identifikovat problém, zde je potřeba zjistit všechny relevantní skutečnosti.¹²⁷

Dalším krokem je poskytnutí podpory s cílem odstranění intenzivního pocitu bezmoci, devalvace, znehodnocení, ztráty moci a kontroly nad svým životem a rozhodováním. K tomu přispívá i poskytnutí patřičných informací o dosažitelné pomoci a udílení rad o dostupných materiálních a nemateriálních zdrojích. O možnostech edukace a pozitivního formování názorů a tvrzení.

Řešení situace nebývá v souvislosti s domácím násilím snadné a rychlé. Přesto lze situaci úspěšně řešit. Důležitou součástí této fáze je vytvoření bezpečnostního plánu. Reálným cílem intervence je stabilizace situace ohrožené osoby.

Bezpečnostní plán je zpracováván k minimalizaci ohrožení ze strany násilné osoby především v případech, když oběť zůstává ve společné domácnosti s agresorem. Zahrnuje i načasování a přípravu odchodu oběti z domácnosti.

Jeho součástí je zmapování možných zdrojů oběti. Stanoví se účinné strategie, které se využijí v případě ohrožení. Zpracování musí vycházet z povahy útoků, okolností, které je vyvolávaly, reálných možností ochrany a okamžité pomoci ze strany nejbližšího okolí.

Vytvořením bezpečnostního plánu má oběť uklidnit, ukázat jí kroky, jak se bránit a ochránit, posiluje její naději, že na celou situaci není sama a že je cesta, jak se z násilí vymanit. Také pocit že o problému ví i někdo jiný, oběť posiluje a dává jí sílu k řešení.

Účelem působení příslušných pracovníků a bezpečnostního plánu, je vzbudit snahu a podnítit správnou motivaci oběti ke změně jejího dosavadního života ve věčném násilí. Jde o připravenost k provedení změny, o vyvolání skutečné a nejen pouze domnělé touhy situaci řešit. Oběť bývá submisivní osobnost, a tak se chová i v kontaktu s odborným pracovníkem. Bez opravdové touhy po změně, nelze skutečně cokoli řešit.

Při procesu rozhodování prochází oběť několika fázemi. V první fázi si oběť neuvědomuje potřebu změny a její současný stav nevidí jako zásadní problém.

¹²⁷ Matoušek, O., Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha, Slon, 2003, s. 242.

Zde je potřeba oběti vysvětlit, že její potíže nejsou malicherné. Na návrhy o pomoci v této fázi oběť obvykle reaguje odmítavě, je pro ni těžké připustit, že ji ubližuje nejbližší člověk.

Za pomoci, podpory a stálé intervence okolí dochází k přechodu do druhé fáze, kde již oběť zvažuje a bere za své nutnost provést změny. Ani tato fáze není lehká a vyznačuje se značnou ambivalencí, prolíná se zde přijetí a zároveň odmítnutí změny. Citlivou intervencí je potřeba poukázat na možná rizika a nebezpečí, hrozící do budoucna jí a dětem, v případě setrvání s násilníkem ve společné domácnosti, a přimět osobu, aby chtěla svůj problém řešit.

Ve fázi rozhodování je potřeba poskytnout patřičné informace o rozvodu, faktickou pomoc při sepsání potřebných žádostí a oznámení a navrhnout konkrétní řešení.

Následuje akce, kdy již oběť uskutečňuje konkrétní kroky vedoucí k řešení své situace. Zde by mělo dojít k poskytnutí konkrétní pomoci.

K tomu, aby se submisivní osoba nevrátila zpátky k agresorovi, je potřeba ji pomoci udržovat nastolenou změnu, psychicky ji podpořit a utvrzovat ji o správnosti jejího rozhodnutí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 SOCIOLOGICKÝ VÝZKUM

5.1 Cíle, metody výzkumu a stanovení hypotéz

Pracovně jsem zařazen u Policie České republiky v přímém výkonu služby, pracovní náplň mé činnosti není speciálně zaměřena na problematiku domácího násilí. Provedené sociologické šetření jsem soustředil na zjištění podvědomí a informovanosti středoškolské mládeže o sociálně patologickém jevu domácího násilí a jejím pohledům a postojům k tomuto společenskému problému.

Potřebná empirická data pro moje šetření jsem získal za pomoci anonymních dotazníků, kdy jsem použil otázky uzavřené, i otevřené. Dotazníkovou metodu sociologického šetření jsem si vybral z důvodu získání potřebného vzorku ke zpracování v krátkém časovém období. Otázky jsem se snažil definovat jasně, stručně a výstižně. (příloha č. 1)

Pro vyšší objektivitu a validitu získaných dat jsem zvolil anonymní dotazník, o jehož vyplnění jsem požádal studenty středních škol v Brně, ve Vyškově, v Ivančicích a ve Vysokém Mýtě.

Díky ochotě a vstřícnosti pedagogů a studentů, byla u 400 rozdaných dotazníků 100% návratnost. Z celkového počtu vypracovaných dotazníků však bylo možno použít jen 384, neboť 16 dotazníků nebylo možné pro nesprávnost vyplnění vyhodnotit.

Předpoklad, ze kterého jsem vycházel, byl, že středoškolská mládež má pouze nedostatečné vědomosti o problematice domácího násilí. Očekával jsem však, že tento jev vnímají jako negativní a většina by se snažila poskytnout pomoc a podporu oběti domácího násilí.

Cílem šetření bylo zjistit:

- vědomosti středoškolské mládeže o problematice domácího násilí;
- jejich zdroje informací o tomto sociálně patologickém jevu;
- zda je podle studentů ve společnosti věnována dostatečná pozornost této problematice;
- zjištění osobních zkušeností s domácím násilím.

Hypotéza 1:

Vědomosti a znalosti středoškolské mládeže o vymezení pojmu domácího násilí jsou nedostatečné.

Hypotéza 2:

Každý student zná alespoň jednu organizaci pomáhající obětem domácího násilí.

Hypotéza 3:

Většina studentů se domnívá, že prevence domácího násilí na školách není potřebná.

Hypotéza 4:

V podvědomí studentů jsou za oběti domácího násilí považovány spíše ženy a děti.

5.2 Vyhodnocení dotazníku

Výsledky šetření jsou prezentovány v pořadí kladených otázek, jak jsou uvedeny v dotazníku a jsou znázorněny tabulkou a slovním komentářem.

Otázka č. 1 - Pohlaví

Tabulka č. 1

Pohlaví	Počet dotazovaných respondentů	%
Muži	72	19
Ženy	312	81
Celkem	384	100

Z celkového počtu 384 vypracovaných dotazníků od respondentů bylo vyplněno 72 dotazníků muži (tj. 19%) a 312 ženami (tj. 81%).

Otázka č. 2 – Věk

Tabulka č. 2

Věk	Počet dotazovaných respondentů	%
17 let	60	16
18 let	311	80
19 let	7	2
20 let	6	2
Celkem	384	100

Soubor dotazovaných respondentů byl složen ze čtyř věkových skupin a to 60 respondentů ve věku 17 roků (tj. 16%), 311 respondentů ve věku 18 roků (tj. 80%), 7 respondentů ve věku 19 let (tj. 2%) a 6 respondentů ve věku 20 roků (tj. 2%).

Otázka č. 3 – Co si představujete pod pojmem domácí násilí? Víte, jaké může mít formy?

Tabulka č. 3

Vyjádření	Počet dotazovaných respondentů	%
Násilí	324	84
Násilí v rodině	42	11
Opakované násilí	12	3
Opakované násilí v rodině	6	2
Celkem	384	100

Na položenou otázku, co si respondenti představují pod pojmem domácí násilí, odpovědělo 324 dotazovaných, že se jedná o různé formy násilí (tj. 84%), 42 dotazovaných odpovědělo, že se jedná o různé druhy násilí v rodině (tj. 11%), 12 dotazovaných uvedlo,

že se jedná o různé formy opakovaného násilí (tj. 3%), a 6 dotazovaných uvedlo, že se jedná o různé formy opakovaného násilí probíhajícího v rodině (tj. 2%).

Otázka č. 4 - Setkali jste se někdy s pojmem domácí násilí?

Tabulka č. 4

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	366	95
Ne	18	5
Celkem	384	100

Na otázku, zda se respondenti někdy setkali s pojmem domácí násilí, odpovědělo z 384 respondentů 366 ano (tj. 95%) a 18 ne (tj. 5%).

Otázka č. 5 - Pokud jste se s pojmem domácí násilí již setkali, tak kde? Můžete vybrat i více možností.

Tabulka č. 5

Odpověď	Počet odpovědí
V tisku	258
Na internetu	318
V televizi	360
V rádia	48
Na reklamním letáku	12
Ve škole	204
Jinde	18

Na dotaz, zda a kde se dotazovaní setkali s pojmem domácí násilí, byla nejčastější odpověď z celkového počtu všech 366 respondentů, z celkového počtu 384 dotazovaných, kteří odpověděli ano, srovnáno chronologicky, že v televizi 98%, na internetu 87%, v tisku

70%, ve škole 56%, v rádiu 13%, jinde 5% a pouze 3% dotazovaných odpovědělo, že na reklamním letáku.

Otázka č. 6 - Kdo se, podle Vás, nejčastěji stává obětí domácího násilí?

Tabulka č. 6

Odpověď	Počet odpovědí
Ženy	360
Muži	30
Děti	222
Senioři	18
Neuvedli	12

Na otázku, kdo se stává nejčastěji obětí domácího násilí, 97% respondentů odpovědělo, že jsou to ženy, 59% děti, 8% muži a 5% senioři, dvanáct respondentů z celkového počtu 384 na otázku neodpovědělo.

Otázka č. 7 - Jaký je podle Vás postoj společnosti k problematice domácího násilí?

Problematika domácího násilí se:

Tabulka č. 7

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
přeceňuje	0	0
podceňuje	318	83
Je jí věnována dostatečná pozornost	54	14
nevím, nezajímám se	12	3
Celkem	384	100

Na otázku, jaký je postoj společnosti k problematice domácího násilí, odpovědělo 318 respondentů, že problematika domácího násilí se ve společnosti podceňuje (tj. 83), 54 respondentů odpovědělo, že této problematice je věnována dostatečná pozornost (tj. 14%), 12 respondentů odpovědělo, že neví, nebo se o problematiku nezajímají (tj. 3%), nikdo z 384 respondentů se nedomníval, že by problematika byla přeceňována.

Otázka č. 8 - Myslíte si, že se ve společnosti hovoří otevřeně o fenoménu domácího násilí?

Tabulka č. 8

Odpověď	Počet respondentů	dotazovaných	%
Ano	66		17
Ne	294		77
Nezajímám se	24		6
Celkem	384		100

Na otázku, zda si respondenti myslí, že se ve společnosti hovoří otevřeně o fenoménu domácího násilí, 294 odpovědělo ne (tj. 77%), 66 odpovědí bylo ano (tj. 17%) a 24 dotazovaných odpovědělo, že se o věc nezajímají (tj. 6%).

Otázka č. 9 - Znáte nějaké organizace, poskytující pomoc obětem domácího násilí?

Tabulka č. 9

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	66	17
Ne	318	83
Celkem	384	100

Na otázku, zda respondenti znají některou z organizací, poskytující pomoc obětem domácího násilí, odpovědělo 66 dotazovaných, že ano (tj. 17%) a 318 že ne (tj. 83%).

Nejčastěji byla zmiňována Linka bezpečí, následoval Klokánek a Persefona. Dále byl uváděn Bílý kruh bezpečí, Koordona - Koalice organizací proti domácímu násilí, Dona linka a charitativní organizace Tereza. Ne všechny zmiňované organizace, jsou však zaměřeny na pomoc obětem domácího násilí.

Otázka č. 10 - Co by podle Vás měla nejdříve udělat oběť při fyzickém či psychickém násilí.

Tabulka č. 10

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Kontaktovat policii	84	22
Obrátit se na pomáhající organizaci	84	22
Řešit věc s rodinou	84	22
Řešit věc s blízkou osobou	84	22
Odejít od násilníka	48	12
Poradit se s lékařem	0	0
Utajit to	0	0
Celkem	384	100

Na otázku, co by měla udělat oběť domácího násilí jako první, odpovědělo shodně po 84 respondentech (tj. 22%), že by oběť měla kontaktovat policii, obrátit se na pomáhající organizaci, řešit věc s rodinnými příslušníky a poradit se s blízkou osobou. Možnost odejít od násilníka uvedlo 48 dotazovaných (tj. 12%). Možnosti poradit se s lékařem jako i možnost věc utajit neuvedl žádný z dotazovaných respondentů.

Otázka č. 11 - Probírali jste problematiku domácího násilí ve škole? Pokud ano, tak při jaké příležitosti či v jakém předmětu.

Tabulka č. 11

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	228	59
Ne	156	41
Celkem	384	100

Na dotaz, zda studenti probírali problematiku domácího násilí na škole. A pokud ano, tak při jaké příležitosti odpovědělo, 228 respondentů ano (tj. 59%) a 156, ne (tj. 41%). V odpovědích většinou převažovala odpověď, že s danou tématikou se setkali pouze na základní škole. Nejčastěji zmiňovaným předmětem byla Občanská a rodinná výchova a to celkem v 69%, následovaly přednášky celkem v 17%, v 9% byl uveden předmět Základy společenské výchovy, v 4% byla uvedena Psychologie a jednou dokonce i zeměpis.

Otázka č. 12 - Bylo by pro Vás přínosné, kdyby se o problematice domácího násilí hovořilo více i ve školách?

Tabulka č. 12

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	288	75
Ne	72	19
Nevím	24	6
Celkem	384	100

Na otázku, zda by bylo pro dotazované přínosné, kdyby se o problematice domácího násilí více hovořilo i ve školách, odpovědělo 288 respondentů ano (tj. 75%), 72 ne (tj. 19%) a 24 dotazovaných k věci jasné stanovisko nezaujalo (tj. 6%).

Otázka č. 13 - Co považujete za příčiny domácího násilí?**Tabulka č. 13**

Odpověď	Počet odpovědí
Špatná finanční situace	72
Psychická porucha	144
Alkohol a jiné návykové látky	186
Povahové rysy	156
Přejaté vzorce chování	36
Společenské vlivy	24
Problémy ve vztazích	48
Nedokáže určit	30

Na otázku, co považují respondenti za příčiny domácího násilí, uvedlo 53%, že příčinou je alkohol a jiné návykové látky, 44% povahové rysy osobnosti, 41% psychická porucha, 20% špatná finanční situace, 14% problémy ve vztazích, 10% přejaté vzorce chování, 7% společenská situace, 30 respondentů na otázku neodpovědělo.

. Otázka č. 14 - Uměli byste pomoci při zjištění, že někdo ve Vaší blízkosti je týrán?**(Komu byste o tom řekli?)****Tabulka č. 14**

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	334	87
Ne	50	13
Celkem	384	100

Na dotaz, zda by respondenti uměli pomoci při zjištění, že někdo v jejich blízkosti je týrán, případně s kým by takové zjištění konzultovali, většina 334 respondentů (tj. 87%) odpověděla ano, nebo že by se o to alespoň snažili, ale 60 odpovědělo, že by pomoc neumělo (tj. 13%). Nejčastěji by se dotazovaní obrátili pro pomoc na policii v 67%, na rodinu by se obrátilo 36%, na pomáhající organizaci 25%, na přítele nebo blízkou osobu 20% a v 9% uvedli, že by se o problému poradili s učitelem.

Otázka č. 15 - Znáte ve svém okolí někoho, kdo je obětí domácího násilí? Pokud ano, víte, o koho jde a jak se to projevuje?

Tabulka č. 15

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	60	16
Ne	324	84
Celkem	384	100

Na otázku, zda někdo z respondentů zná někoho ve svém okolí, kdo je obětí domácího násilí. V případě, že ano, jak se to projevuje, odpovědělo 60 dotazovaných ano (tj. 16%) a 324 ne (tj. 84%). Ve všech případech byly jako oběti uváděny ženy, kdy projevy nebyly uvedeny konkrétně, ale pouze obecně a to ve formě psychického a fyzického týrání.

Otázka č. 16 - Víte o tom, zda Vám známá oběť domácího násilí vyhledala pomoc?

Tabulka č. 16

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	36	60
Ne	24	40
Celkem	60	100

Na dotaz, zda vědí o tom, že by jim známá oběť domácího násilí vyhledala pomoc, odpovědělo z 60 dotazovaných respondentů 36 ano (tj. 60%) a 24 ne (tj. 40%). Většinou, v případě dětí, se jednalo o pomoc ze strany druhého z rozvedených rodičů, dále se jednalo o pomoc ze strany policie a také manželské poradny.

Otázka č. 17 - Stal/a jste se Vy obětí domácího násilí? Pokud ano, tak o jakou formu šlo či jde (bití, ponižování apod.)? Snažil/a jste se vyhledat pomoc?

Tabulka č. 17

Odpověď	Počet dotazovaných respondentů	%
Ano	60	16
Ne	324	84
Celkem	384	100

Na otázku, zda se někdo z dotazovaných stal obětí domácího násilí, v kladném případě o jakou formu se jednalo a zda se snažili vyhledat pomoc, odpovědělo 324 respondentů ne (tj. 84%) a 60 ano (tj. 16%). Ve všech případech byla uvedena forma psychického týrání v podobě ponižování. Nikdo z dotázaných neodpověděl na otázku, zda se snažili vyhledat pomoc. Jedna desetina dotazovaných, z 60 respondentů, kteří odpověděli ano na otázku č. 15, zda znají ve svém okolí někoho, kdo je obětí domácího násilí, se také označila za oběti domácího násilí.

Otázka č. 18 - Místo pro jakékoliv Vaše vyjádření či sdělení k dané problematice.

Poslední otázka dotazníku ponechala prostor pro jakékoliv vyjádření dotazovaných. Zaznívaly zde názory, že by problematice domácího násilí měla být věnována větší pozornost. Toto téma je stále podceňováno a preventivní působení je nedostatečné. Zajímavé bylo i sdělení, že pozornost lékařů k tomuto fenoménu je nedostatečná, spokojí se často s odpovědí na vznik fyzického poranění, např. „že jde o upadnutí“. Dotazovaní, také uváděli, že pro pachatele domácího násilí jsou zákony určeny malé, nedostačující tresty. Nařízenou psychiatrickou léčbu vnímají jako účelovou snahu pachatele, aby se vyhnul trestu. Domnívali se, že oběť by měla mít možnost větší ochrany.

Zaznívaly zde také názory, že se problematice domácího násilí věnuje dostatečná pozornost, kdy se o tématu hodně mluví. Jako problematický uváděli respondenti fakt, že se jedná o násilí za zavřenými dveřmi, kam stát a organizace nevidí, a proto nemůže řešit problémy v konkrétních případech, pokud o nich neví.

5.3 Ověření hypotéz

Hypotéza 1:

Vědomosti a znalosti středoškolské mládeže o vymezení pojmu domácího násilí jsou mělké.

K hypotéze č. 1 se vztahovaly odpovědi na otázku č. 3, 4, 6, 9, 13, 14. Vzhledem k celkovému výsledku, tedy došlo k potvrzení hypotézy č. 1. Hypotéza se **potvrdila**.

Hypotéza 2:

Každý student zná alespoň jednu organizaci pomáhající obětem domácího násilí.

K hypotéze č. 2 se vztahovaly odpovědi na otázku č. 9. Vzhledem k celkovému výsledku, tedy došlo k vyvrácení hypotézy č. 2. Hypotéza se **nepotvrdila**.

Hypotéza 3:

Většina studentů se domnívá, že prevence domácího násilí na školách není potřebná.

K hypotéze č. 3 se vztahovaly odpovědi na otázku č. 12. Vzhledem k celkovému výsledku, tedy nedošlo k potvrzení hypotézy č. 3. Tato hypotéza se **nepotvrdila**.

Hypotéza 4:

V podvědomí studentů jsou za oběti domácího násilí považovány spíše ženy a děti.

K hypotéze č. 4 se vztahovaly odpovědi na otázku č. 6. Vzhledem k celkovému výsledku, tedy došlo k potvrzení hypotézy č. 4. Hypotéza se **potvrdila**.

5.4 Analýza a interpretace zjištěných výsledků

Provedené šetření ukázalo, že středoškolská mládež má jisté povědomí o problematice domácího násilí. Jako nejčastější zdroj těchto informací dotazovaní uvedli televizi, následovanou internetem, tiskem a na čtvrtém místě pak školou. Většina respondentů

se s tímto fenoménem osobně nesetkala. Překvapila mě ochota a snaha studentů pomoci v případě, že by se setkali s výskytem domácího násilí ve svém okolí.

U otevřené otázky, bez možnosti volby odpovědi, byly za nejčastější oběti považovány ženy a děti, muži a senioři byli zmiňováni jen výjimečně, nikdo v odpovědi neuvedl, že by se obětí mohly stát i postižené a nemohoucí osoby.

Nikdo z dotázaných si nemyslí, že by toto sociálně patologické téma bylo společností přeceňováno, spíše se domnívají, že je stále podceňováno. Jen malá část respondentů se domnívá, že společnost tomuto tématu věnuje dostatečnou pozornost. Znalost organizací poskytujících pomoc obětem byla u respondentů velmi malá.

Preventivní působení proti domácímu násilí je na středních školách nedostačující, značná většina studentů se s tímto tématem setkala v rámci výuky či přednášky ještě na základní škole. Studenti by přivítali, kdyby se o tématice domácího násilí dozvěděli více v rámci výuky své střední školy.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažil popsat problematiku domácího násilí probíhajícího v rodině, případně mezi osobami žijícími ve společné domácnosti.

K tomu, aby bylo možné se v dané problematice orientovat a pochopit jisté souvislosti i pro nezasvěceného, jsou v předcházejících kapitolách popsány znaky, formy, mýty, omyly a některá specifika tohoto fenoménu. Uvedl jsem zde také příčiny a teorie vzniku domácího násilí. Zabýval jsem se jeho jednotlivými zúčastněnými aktéry. Pozornost jsem věnoval minulé i současné legislativě a možnostem řešení vzniklé situace ze strany státu. Zmínil jsem se o četnosti domácího násilí v zahraničí a v České republice. Částečně jsem objasnil systém pomoci pro oběti domácího násilí, zaměřil jsem se především na intervenční centra, azylové domy a na prevenci, především u školní mládeže.

Příčiny domácího násilí vidí sociologové ve změnách a problémech současné rodiny, psychologové v osobnosti aktérů, v jejich predispozicích a feministky zase v generových nerovnostech. Jednotlivé teorie specificky analyzují fenomén domácího násilí a každá má část své pravdy. Nelze je brát odděleně, neboť v souvislosti s domácím násilím dochází k propojování pojmů osobnost, gender a rodina, které spojuje jeden výchozí bod, a to je otázka vlivu prostředí a výchovy na utváření osobnosti člověka, především v rodině.

V poslední době byla zanedbávána otázka výchovy člověka, důraz byl kladen spíše na profesní výchovu a jeho ekonomickou úspěšnost ve společnosti. Člověk by se však v první řadě měl naučit být člověkem. Vštěpování a rozvoj morálních a charakterových vlastností by mělo být především záležitostí rodiny, její snaha by měla být podpořena také ze strany školy.

Dospěl jsem k přesvědčení, že jedním z nejdůležitějších faktorů výskytu domácího násilí v rodinách je transgenerační přenos vzorců chování z jedné generace na druhou, navzdory faktu, že někteří autoři věnující se domácímu násilí uvádějí, že k tomuto dochází jen zřídka. Domnívám se, že na skutečnost o transferu negativního jednání je nutné neustále poukazovat a na děti, které byly účastníky domácího násilí, musí být zaměřena patřičná pozornost. Věnoval jsem se také následkům, které doprovází tento patologický jev.

Stát kriminalizuje nežádoucí jednání, a tím odstrašuje agresora od jeho nežádoucího chování a preventivně zde působí hrozba sankce. Stát může do práv a svobod člověka zasahovat jen v nezbytné míře a to způsobem a v míře v souladu s legislativou. Toto právo je každému zaručeno i Ústavou a Listinou základních práv a svobod.

Preventivní působení na školách by mělo být komplexní, systémové a soustavné, doplněné besedami, přednáškami, prezentacemi a participací dalších členů rodiny. Děti většinou nemají žádnou návaznost. Na všech školách by měla být prosazována větší míra spolupráce s rodiči.

Prevenčí ve školách můžeme docílit odhalení negativního jednání za zavřenými dveřmi, kdy lze jedinci pomoci uvědomit si škodlivost a možné následky agresivního chování. Je nutné ale podpořit vědomí, že všechno začíná v rodině. Ať už se rodina vyskytuje v jakékoli podobě, jde o sociální systém, kterým je utvářena podoba státu. Je to fakt, který před námi vyvstává dnes víc než kdy dřív. Člověk se nerodí jako „tabula rasa“, jak tvrdili behavioristé a John Locke, avšak nezastupitelnou roli má pro formování jeho osobnosti výchovy, která se realizuje především v rodině.

Studiem odborné literatury a dalších pramenů jsem si ověřil skutečnost, že asi nejpropracovanější systém prevence mají intervenční centra.

V empirické části jsem se zabíral problematikou z hlediska informovanosti, názorů a zkušeností středoškolské mládeže týkající se domácího násilí. Na základě dotazníků jsem získal potřebné informace, které jsem následně analyzoval.

Na základě zjištěných informací lze tedy konstatovat, že prevence domácího násilí na středních školách je minimální. Tato skutečnost by si jistě zaslouhovala větší pozornost ze strany příslušných organizací. Středoškolská mládež má sice povědomí o domácím násilí, hlubší znalosti a informovanost o pomáhajících organizacích však chybí.

Mohu říci, že šetření, v rámci kterého jsem měl možnost spolupracovat se středoškolskou mládeží a některými pedagogy, mne obohatilo o mnohé informace, zkušenosti a zážitky. Také utvrdilo mé přesvědčení, že se této problematice chci i nadále věnovat. Získané informace jsou po mě osobně cenným přínosem.

Cíle diplomové práce se podařilo naplnit. Práce může posloužit jako zpětná vazba pro školy, jejíž studenti se zúčastnili šetření. Pedagogové, metodici, výchovní poradci a jiní pracovníci ve školství mohou na základě zjištěných výsledků upravit preventivní programy. Začínající policisté se mohou jejím prostřednictvím seznámit s uvedenou problematikou před zařazením do základního odborné přípravy.

.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony:

1. Zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád.
2. Zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku.
3. Zákon č. 76/1978, o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon.
8. Zákon č. 373/2006 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jak vyplývá z pozdějších změn.
9. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.
10. Zákon č. 29/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb.
11. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.
12. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Literatura:

13. ADLER, Freda, Gerhard O MUELLER a William S LAUFER. Criminology. 7th ed. New York: McGraw-Hill, c2010, 1 v. (various pagings). ISBN 00-734-0158-7.
14. ADLER, Mortimer Jerome. Desires, right: the ethics of enough. New York: Maxwell Macmillan International, c1991, 200 p. ISBN 00-250-0281-3.
15. BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Marek FRYŠTÁK. Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Vyd. 1. Praha: Acorus, c2009, 92 s. Právo (Key Publishing). ISBN 978-802-5454-220.

16. BURIÁNEK, J. Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech: násilí na mužích a seniorech. Vyd. 1. Editor Jiří Buriánek, Jiří Kovařík. Praha: Triton, 2006, 108 s. ISBN 80-725-4914-6.
17. BUSKOTTE, Andrea a [překlad Monika BURGER]. Z pekla ven: žena v domácím násilí. Vyd. 1. Brno, Computer přes, 2008, 248 s. ISBN 80-251-1786-3.
18. CONWAY, Helen L, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007. 1. vyd. Překlad Jana Mandelíková. Praha: Albatros, 2007, 158 s. Albatros Plus. ISBN 978-800-0015-507.
19. CORSINI, Raymond J. The dictionary of psychology. Vyd. 1. Philadelphia, PA: Brunner/Mazel, c1999, xv, 1156 p. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 15-839-1028-X.
20. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Moderní psychologie pro právníky:, [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Vyd. 1. Grada 2008, 150 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-078.
21. ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-802-4720-142.
22. FRONEK, Josef. Anglicko-český, česko anglický slovník: English-Czech, Czech-English dictionary. 1. vyd. Praha: Leda, 2000, 1277 s. ISBN 80-859-2748-9.
23. GIDDENS, Anthony a Josef ZAPLETAL. Sociologie: the ethics of enough. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-720-3124-4.
24. GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. Podoby násilí v rodině. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000, 101 s. ISBN 80-702-1416-3.
25. HICKEY, Eric W, Robert REINER a Mike MAGUIRE. Encyclopedia of murder. 5th ed. Thousand Oaks, Clif.: Sage Publications, c2003, xxxv, 603 p. ISBN 07-619-2437-X.

26. HUŇKOVÁ, Markéta a Jiřina VOŇKOVÁ. Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím). 1. vyd. Praha: Justiční akademie ČR, 2004, 247 s. ISBN 80-239-6230-2.
27. KRAUS, Blahoslav. K otázkám humanitního a sociálního výzkumu. Brno: IMS, 2006.
28. MARTINKOVÁ, Milada, Jiří VLACH a Soňa KREJČOVÁ. Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k domácímu násilí: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 98 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3380-878.
29. MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, 124 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-901-4247-8.
30. MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. ISBN 978-802-1045-507.
31. MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie pro sociální pracovníky. 1. vyd. Brno: MSD, 2008.
32. MORGAN, Rodney, Robert REINER a Mike MAGUIRE. The Oxford handbook of criminology. 5th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2012, xxiii, 1029 p. ISBN 978-019-9590-278.
33. NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, x, 140 s. ISBN 80-717-9177-6.
34. NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. Kriminologie: the ethics of enough. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2.
35. PERNEROVÁ, Rotraud A. Tabu v rodinné komunikaci: O čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 161 s. ISBN 80-717-8363-3.

36. PONĚŠICKÝ, Jan. Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie. 2. dopl. vyd. Praha: Triton, 2010, 172 s. Psyché, sv. 64. ISBN978-807-3873-783.
37. PROKOP, Martin. Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí. Brno: Ekologický právní servis, 2000, 77 s. ISBN 80-902-5708-9.
38. Radvan, E. Poznámky k vypracování odborného textu. Brno: IMS, 2007.
39. SPURNÝ, Joža, Jiří VLACH a Soňa KREJČOVÁ. Psychologie výslechu: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 154 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN978-80-7380-153-3.
40. STŘÍLKOVÁ, Patricie a Marek FRYŠTÁK. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, 91 s. Právo (Key Publishing). ISBN 978-807-4180-200.
41. SZCZEPANIKOVÁ, Alice, Hana LANGHANSOVÁ a ŽÁKOVÁ. Jak jednat v případech domácího násilí?: praktická doporučení pro příslušníky, příslušnice Policie ČR: kampaň proti domácímu násilí na ženách. V Brně: Liga lidských práv, 2004, 24 s. ISBN 80-239-2207-6.
42. ŠEVČÍK, Drahomír, Naděžda ŠPATĚNKOVÁ a kol. Domácí násilí-Kontext, dynamika a intervence, Praha: Portál, s.r.o, 2011, 192 s. ISBN 978-80-7367-090-2.
43. ŠPATĚNKOVÁ, Naděžda, Jaroslava KRÁLOVÁ a Marie TOUFAROVÁ. Základní otázky komunikace: komunikace (nejen) pro sestry. 1. vyd. Překlad Jana Mandelíková. Praha: Galén, 2009, 135 s. Albatros Plus. ISBN 978-807-2625-994.
44. URBANOVÁ, Martina. Sociální kontrola a právo: English-Czech, Czech-English dictionary. 2., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 125 s. Edice učebnic (Masarykova univerzita. Právnická fakulta). ISBN 80-210-3199-9.
45. VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. Partnerské násilí: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Vyd. 1. Praha: Linde, 2008, 159 s. Právo (Key Publishing). ISBN 978-808-6131-764.

46. VESELÁ, Renata. Vývoj rodinného práva do roku 1938. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 12 s. Právnícké sešity, Č. 73. ISBN 80-210-0794-X.
47. VOŇKOVÁ, Jiřina. Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí. Vyd. 2. Praha: proFem, 2003, 65 s. ISBN 80-238-9891-4.
48. VOŇKOVÁ, Jiřina, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. Metodický rámec práce intervenčních center a podpora jejich vzniku. V Praze: Bílý kruh bezpečí, 2007, 87 s. ISBN 978-80-239-9448-3.
49. VOŇKOVÁ, Jiřina, Markéta HUŇKOVÁ a Marie TOUFAROVÁ. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Vyd. 1. Praha: ProFem, 2004, 194 s. Právo (Key Publishing). ISBN 80-239-2106-1.
50. VOŇKOVÁ, Jiřina a Radka MACHÁČKOVÁ. Domácí násilí: právní minimum pro lékaře. 2. vyd. Praha: proFem, 2004, 61 s. ISBN 80-239-4026-0.

Odborné časopisy a další zdroje:

51. VYKOPALOVÁ, Hana. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 154 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. ISBN 80-244-0337-4.
52. WEISS, Petr, Markéta HUŇKOVÁ a Marie TOUFAROVÁ. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Vyd. 1. Praha: Grada, 2000, 212 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-716-9795-8.
53. BRZOBOHATÁ, P. Spolupráce Intervenčních center pro moc obětem domácího násilí s jinými orgány činnými v tomto procesu. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí bakalářské práce Helena Tomešová Bartáková.
54. BŘEZÍK, M. Zastavme domácí násilí v rodinách. Dubnica Nad Váhom, 2011. Bakalářská práce. Dubnický technologický inštitút. Vedoucí bakalářské práce Mária Kuklicová.
55. MEDOVÁ, L. Domácí násilí a jeho příčiny. Brno, 2011. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí diplomové práce Blahoslav Kraus.

56. NOVOTNÁ, P. Výkon rozhodnutí ve věcech domácího násilí. Brno, 2011. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra občanského práva. Vedoucí diplomové práce Radovan Dávidov.
57. ZBOŘILOVÁ, P. Pobyt b azylovém domě pohledem klientek, obětí domácího násilí. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Roman Švaříček.
58. Aplikovaná sociální psychologie II. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 260 s. ISBN 80-247-0042-5.
59. Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech. Vyd. 1. Editor Jiří Buriánek, Jiří Kovařík. Praha: Triton, 2006, 108 s. ISBN 80-725-4914-6.
60. Metodický pokyn ředitele Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republiky č. 2/2004.
61. Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.
62. Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/200 o provádění vykázání. Praha: Policejní prezidium, 2010. 7 listů.
63. Martinková, M. Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k Domácímu násilí, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009.
64. Říčan, P. Muži, ženy a krutost. (K problému mužské agrese vůči ženám.) Československá psychologie, 1999, XLIII, č. 3.
65. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, ročník 21, číslo 2, Praha: P&M, 2012, 37 listů.

Internetové zdroje:

66. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Viktomologie>
67. <http://www.domacinasili.cz><http://www.domacinasili.cz/prevence/primarni-prevence-nasili-mezi-partnery/>

68. <http://www.ic-brno.cz/index.php?pg=zakony-souvisejici-s-dn>
69. http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/kralickova_david.pdf
70. <http://www.musc.edu/vawprevention/research/sa.shtml>
71. <http://mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1983&What=Rok&stranka=2>
72. <http://www.policie.cz/clanek/stalking-nebezpecne-pronasledovani.aspx>
73. <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=828&CT1=4>
74. <http://www.psychoweb.cz/slovník/viktimize-viktimizevat---co-to-je-vyznam-podle-slovníku/>
75. http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/STATISTIKA_ROSA_za_rok_2011.pdf
76. <http://www.spondea.cz/odborna-verejnost/index.php?url=sluzby>
77. <http://www.stalking.cz/o-stalkingu>
78. http://www.stopstalkingu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=73
79. <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-schvalila-narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2011-2014-83245/>
80. <https://wcd.coe.int/com.instraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=569827&SecMode=1&DocId=589942&Usage=2>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – str. č. 66

Tabulka č. 2 – str. č. 67

Tabulka č. 3 – str. č. 67

Tabulka č. 4 – str. č. 68

Tabulka č. 5 – str. č. 68

Tabulka č. 6 – str. č. 69

Tabulka č. 7 – str. č. 69

Tabulka č. 8 – str. č. 70

Tabulka č. 9 – str. č. 71

Tabulka č. 10 – str. č. 71

Tabulka č. 11 – str. č. 72

Tabulka č. 12 – str. č. 73

Tabulka č. 13 – str. č. 73

Tabulka č. 14 – str. č. 74

Tabulka č. 15 – str. č. 74

Tabulka č. 16 – str. č. 75

Tabulka č. 17 – str. č. 75

Tabulka č. 18 – str. č. 76

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: NÁZEV PŘÍLOHY

Žádost o vyplnění dotazníku

Dobrý den,

jmenuji se Marian Moravec a jsem studentem 2. ročníku magisterského studia studijního oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, na Institutu mezioborových studií v Brně. V souvislosti s ukončením studia zpracovávám magisterskou práci na téma „Problémy prevence domácího násilí na středních školách“, jejíž součástí je i výzkum u středoškolské mládeže na různých typech středních škol, který je zaměřen na zjištění znalostí a postojů středoškolské mládeže k problematice domácího násilí.

Žádám Vás tedy o vyplnění předloženého dotazníku. Podotýkám, že celý dotazník je anonymní a veškeré získané údaje budou použity jen pro účely mé magisterské práce. Podle typu otázky vybranou odpověď, prosím, buď zakroužkujte, nebo vypište čitelným písmem.

Děkuji Vám za pomoc a ochotu.

Dotazník

1) Pohlaví:

- a) muž
- b) žena

2) Věk:

3) Co si představujete pod pojmem domácí násilí? Víte, jaké může mít formy?

.....
.....

.....
.....
4) Setkali jste se někdy s pojmem domácí násilí?

a) Ano

b) Ne

5) Pokud jste se s pojmem domácí násilí již setkali, tak kde? Můžete vybrat i více možností.

a) v tisku

b) na internetu

c) v televizi

d) v rádiu

e) v reklamním letáku

f) ve škole

g) jinde

kde.....

6) Kdo se, podle Vás, nejčastěji stává obětí domácího násilí?

.....
.....

7) Jaký je podle Vás postoj společnosti k problematice domácího násilí?

Problematika domácího násilí se

a) přeceňuje

b) podceňuje

c) je jí věnována dostatečná pozornost

d) nevím, nezajímám se o to

8) Myslíte si, že se ve společnosti hovoří otevřeně o fenoménu domácího násilí?

a) Ano

b) Ne

c) Nevím, nezajímám se o to

9) Znáte nějaké organizace, poskytující pomoc obětem domácího násilí?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, tak jaké?

.....

.....

.....

.....

10) Co by podle Vás měla nejdříve udělat oběť při fyzickém či psychickém násilí.

- a) Kontaktovat policii
- b) Obrátit se na organizaci, která nabízí obětem pomoc
- c) Svěřit se rodině
- d) Svěřit se někomu blízkému - kamarádovi, kamarádce
- e) Odejít od násilníka
- f) Poradit se s lékařem
- g) Utajit to

11) Probírali jste problematiku domácího násilí ve škole?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, při jaké příležitosti či v jakém předmětu?

.....

.....

.....

.....

12) Bylo by pro Vás přínosné, kdyby se o problematice domácího násilí hovořilo více i ve školách?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím, nezajímám se o to

13) Co považujete za příčiny domácího násilí?

.....
.....
.....
.....

14) Uměli byste pomoci při zjištění, že někdo ve Vaší blízkosti je týrán? (Komu byste o tom řekli?)

.....
.....
.....
.....

15) Znáte ve svém okolí někoho, kdo je obětí domácího násilí?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, koho (nemusíte tu osobu jmenovat), jak se to projevuje?

.....
.....
.....
.....

16) Víte o tom, zda Vám známá oběť domácího násilí vyhledala pomoc?

- a) Ano, vím
- b) Ne, nevím

Pokud ano, víte, o jakou pomoc šlo?

.....
.....
.....
.....

17) Stal/a jste se Vy obětí domácího násilí?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, tak o jakou formu šlo či jde (bití, ponižování apod.)? Snažil/a jste se vyhledat pomoc?

.....
.....
.....
.....

18) Místo pro jakékoliv Vaše vyjádření či sdělení k dané problematice.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....